

Nauczanie języka niemieckiego w Polsce

Raport przeglądowy 1990-2010
sporządzony przez ORE na zlecenie MEN

Warszawa 2011

NAUCZANIE JĘZYKA NIEMIECKIEGO W POLSCE

Raport przeglądkowy 1990-2010

20 lat dobrego
sąsiedztwa
Jahre gute Nachbarschaft
www.de-pl.info

Raport sporządzony przez Ośrodek Rozwoju Edukacji
na zlecenie Ministerstwa Edukacji Narodowej

Warszawa 2011

Raport przygotowany przez Zespół ORE w składzie:

dr Stanisław Dłużniewski

Justyna Maziarska-Lesisz

Ewa Orłowska

Ewa Wieczorek

Marek Zając

dr Jadwiga Zarębska

oraz

Evę Alexandrę Busse, Zentralstelle für das Auslandsschulwesen – ZfA

Grażynę Płoszajską, MEN

oraz *Instytut Goethego w Warszawie*

Opracowanie graficzne:

Barbara Jechalska

Agata Jarnutowska-Wrzodak

Spis treści

Wprowadzenie	3
Powszechność nauczania języka niemieckiego w latach 1991 – 2010 w Polsce i na świecie.....	4
Nauczyciele języka niemieckiego w Polsce i na świecie w latach 1991 – 2010.....	13
Wspieranie nauczycieli języka niemieckiego – czasopismo „Języki Obce w Szkole”.....	17
Polskie Stowarzyszenie Nauczycieli Języka Niemieckiego.....	19
Nauczanie dwujęzyczne w oddziałach z językiem niemieckim.....	21
Nauczanie języka niemieckiego jako języka mniejszości narodowej w Polsce	23
Współpraca polsko-niemiecka:	28
Projekt „Staże doskonalące dla nauczycieli języka niemieckiego w RFN.....	28
Projekt „Wspieranie polskich szkół w nauczaniu języka niemieckiego”	30
Projekt „Niemcy po zjednoczeniu”.....	35
Program „Partnerzy – Polacy i Niemcy w nowej Europie”.....	38
Program „DELFORT”	40
Stypendia hospitacyjne w Bawarii	42
Projekt „Seminaria europejskie”	44
Forum Eltern Lehrer Schüler (FELS)	46
Projekt „Nowe perspektywy dla Europy”.....	48
Projekt „Zmieniająca się szkoła”.....	50

Wprowadzenie

Publikacja ta powstała z okazji 20-lecia Traktatu między Rzeczpospolitą Polską a Republiką Federalną Niemiec o dobrym sąsiedztwie i przyjaznej współpracy. Jej celem jest przedstawienie wszystkim czytelnikom (decydentom, nauczycielom i innym zainteresowanym osobom), w jaki sposób były realizowane wspólne przedsięwzięcia polsko-niemieckie w dziedzinie doskonalenia nauczycieli języka niemieckiego, zaprezentowanie poszczególnych etapów tej współpracy oraz przypomnienie najważniejszych wydarzeń.

Dorobek współpracy polsko-niemieckiej ostatniego 20-lecia w tej dziedzinie jest naprawdę imponujący (od instytucji edukacyjnych po stowarzyszenia czy czasopisma). Dzięki niej możliwy był nie tylko transfer wiedzy z zagranicy do polskiego systemu oświaty (program „Delfort”, projekt „Zmieniająca się szkoła”, współpraca z ZfA), ale także prezentacja polskich osiągnięć na terenie Niemiec (współpraca z Bayerisches Staatsministerium für Unterricht und Kultus) i innych krajów europejskich (projekt „Nowe perspektywy dla Europy”, współpraca z FELS i Europäische Akademie).

Realizowane były też inne projekty dające możliwość lepszego, wzajemnego poznania się Polaków i Niemców (projekt „Partnerzy”). Znaczący był tutaj również projekt „Niemcy po zjednoczeniu”, który przybliżył Polakom problemy związane ze zjednoczeniem Niemiec.

Oczywiście nie należy zapominać o tym, że Polska jako jedyny kraj socjalistyczny, na długo przed zjednoczeniem Niemiec nawiązała współpracę z dawną RFN w zakresie doskonalenia nauczycieli języka niemieckiego (współpraca z Fundacją Boscha).

Raport otwiera bardzo ciekawy artykuł zatytułowany „Powszechność nauczania języka niemieckiego w latach 1991-2010 w Polsce i na świecie”

Wszystkie przedsięwzięcia opisane w rozdziale „Współpraca polsko-niemiecka” zostały umieszczone w kolejności chronologicznej (według lat ich rozpoczęcia).

Życzymy przyjemnej lektury!

Powszechność nauczania języka niemieckiego w Polsce w latach 1991/1992 – 2009/2010

Opracowanie zawiera dane statystyczne dotyczące uczniów uczących się języka niemieckiego w polskich szkołach. Dane te zbierane były wiele lat przez Główny Urząd Statystyczny, a od kilku lat zajmuje się tym System Informacji Oświatowej SIO w Ministerstwie Edukacji Narodowej. Język obcy może być nauczany w szkołach jako przedmiot obowiązkowy lub jako przedmiot dodatkowy.

Tendencje rozwojowe dotyczące nauczania języka niemieckiego w ciągu ostatnich dwudziestu lat, tj. od roku szkolnego 1991/1992 do 2009/2010 w szkołach, ogółem pokazano w tabelach nr 1 i 3 oraz na rysunku A. Tabela 1 przedstawia pełny obraz powszechności nauczania obowiązkowego języka niemieckiego. Wynika z niej, że liczba uczniów uczących się tego języka wzrastała systematycznie od roku szkolnego 1991/1992 aż do roku 2002/2003, osiągając wtedy wartość maksymalną 2295,27 tys. osób. W ciągu dwunastu lat liczba uczących się języka niemieckiego wzrosła aż o 1400 tys. osób, tj. dwa i pół razy. W latach następnych od roku szkolnego 2003/2004 do 2008/2009 liczba ta systematycznie zmniejszała się, co mogło być spowodowane zmianami demograficznymi, tj. spadkiem liczby dzieci i młodzieży w wieku szkolnym.

Tabela 1. Uczniowie uczący się języka niemieckiego jako przedmiotu obowiązkowego. Szkoły razem	
rok szkolny	w tys. osób
1991/1992	895,11
1992/1993	1159,00
1993/1994	1381,50
1994/1995	brak danych
1995/1996	brak danych
1996/1997	1628,0
1997/1998	1718,20
1998/1999	1783,36
1999/2000	2131,78
2000/2001	2275,61
2001/2002	2279,88
2002/2003	2295,27
2003/2004	2194,00
2004/2005	2135,29
2005/2006	2009,14
2006/2007	1843,94
2007/2008	1746,00
2008/2009	1646,85
2009/2010	1712,44

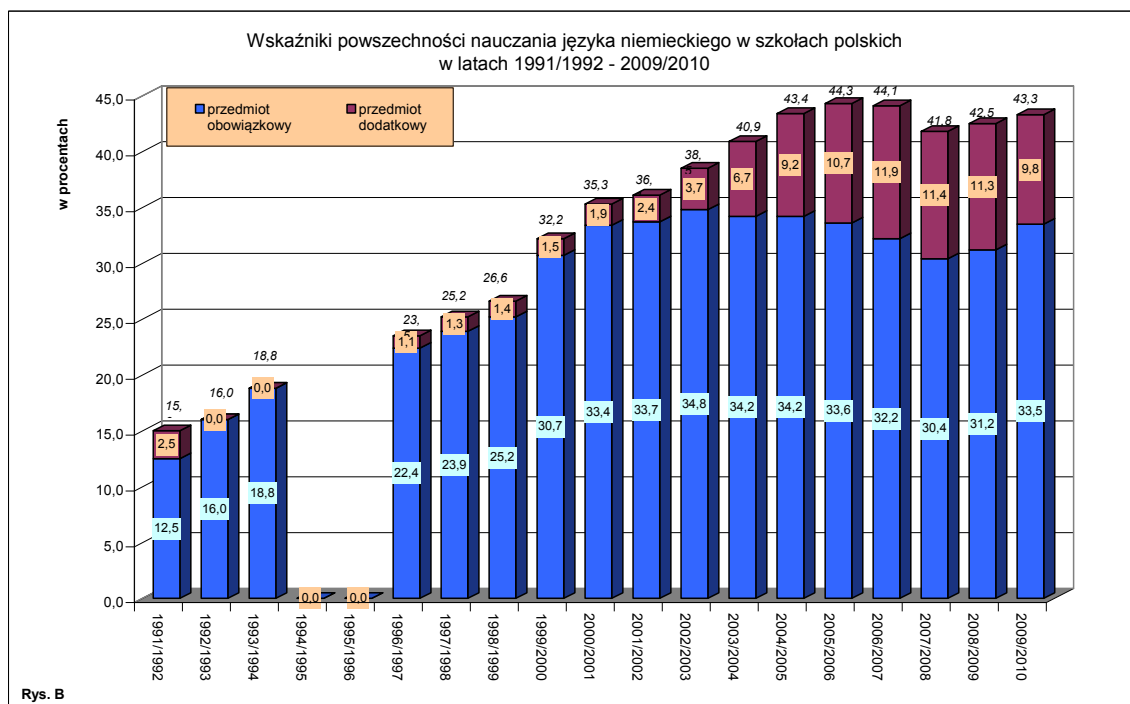
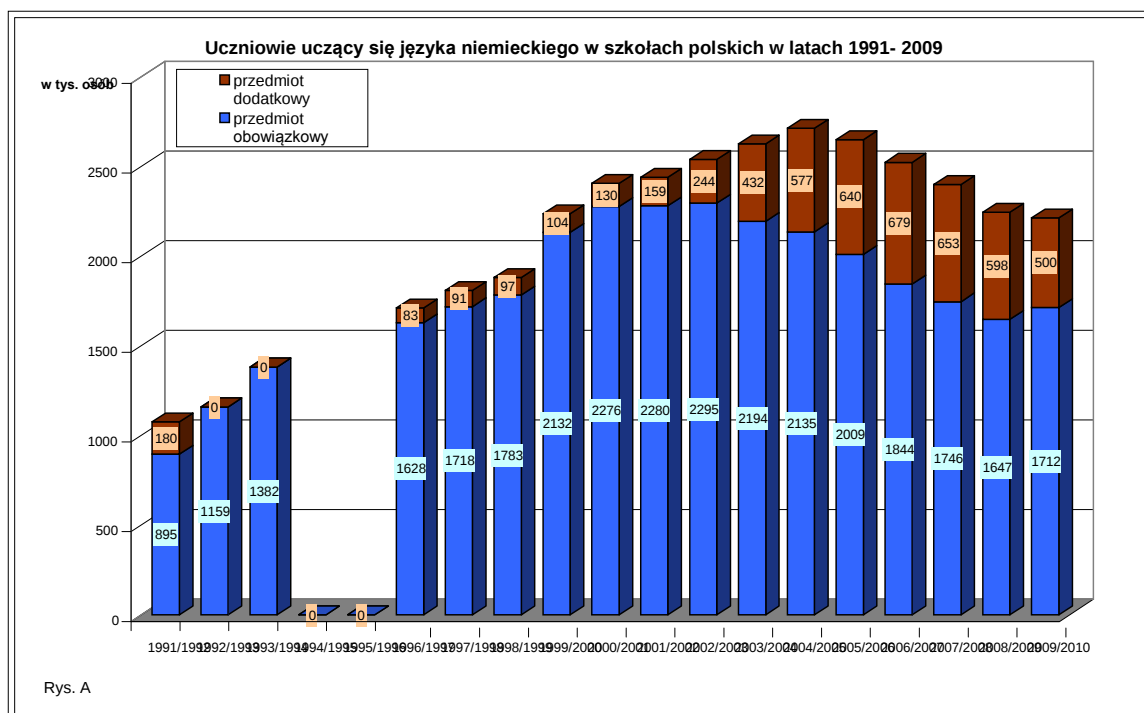
Tabela 2. Wskaźniki powszechności nauczania języka niemieckiego jako przedmiotu obowiązkowego Szkoły razem	
rok szkolny	w procentach (%)
1991/1992	12,5
1992/1993	16,0
1993/1994	18,8
1994/1995	brak danych
1995/1996	brak danych
1996/1997	22,4
1997/1998	23,9
1998/1999	25,2
1999/2000	30,7
2000/2001	33,4
2001/2002	33,7
2002/2003	34,8
2003/2004	34,2
2004/2005	34,2
2005/2006	33,6
2006/2007	32,2
2007/2008	30,4
2008/2009	31,2
2009/2010	33,5

Prezentowane w opracowaniu procentowe wskaźniki powszechności nauczania języka obcego są mierzone stosunkiem liczby uczniów uczących się danego języka do liczby uczniów ogółem w danym typie szkoły czy w danym województwie (por. tabela 2). W okresie początkowym po przemianach w Polsce, w latach 1991–1993 językiem dominującym był język rosyjski. Drugą pozycję zajmował język angielski, a język niemiecki znalazł się na trzecim miejscu. W roku szkolnym 1992/1993 wskaźnik powszechności języka niemieckiego wynosił tylko 16%, a języka rosyjskiego 34%. W roku szkolnym 1996/1997 struktura powszechności nauczania języka niemieckiego w Polsce diametralnie się zmieniła: język angielski wysunął się na pierwsze miejsce, a język niemiecki zajął drugą pozycję. Takie uszeregowanie języka niemieckiego w szkołach ogółem utrzymuje się do chwili obecnej. Wskaźnik powszechności nauczania języka niemieckiego jako przedmiotu obowiązkowego wzrastał równomiernie w całym analizowanym okresie, osiągając wartość maksymalną 34,8% w roku szkolnym 2002/2003. Potem wartość jego zmniejszała się wolno aż do roku 2008/2009. W roku szkolnym 2009/2010 wartość wskaźnika wzrosła nieznacznie o 2,3 punktu proc. w stosunku do poprzedniego roku.

Tabela 3. Uczniowie uczący się języka niemieckiego jako przedmiotu dodatkowego (nadobowiązkowego) Szkoły razem	
rok szkolny	w tys. osób
1991/1992	179,72
1992/1993	brak danych
1993/1994	brak danych
1994/1995	brak danych
1995/1996	brak danych
1996/1997	82,5
1997/1998	90,50
1998/1999	97,30
1999/2000	103,94
2000/2001	130,21
2001/2002	159,22
2002/2003	243,64
2003/2004	432,20
2004/2005	576,95
2005/2006	640,09
2006/2007	678,96
2007/2008	653,26
2008/2009	598,20
2009/2010	499,61

Tabela 4. Wskaźniki powszechności nauczania języka niemieckiego jako przedmiotu dodatkowego (nadobowiązkowego) Szkoły razem	
rok szkolny	w procentach (%)
1991/1992	2,5
1992/1993	brak danych
1993/1994	brak danych
1994/1995	brak danych
1995/1996	brak danych
1996/1997	1,1
1997/1998	1,3
1998/1999	1,4
1999/2000	1,5
2000/2001	1,9
2001/2002	2,4
2002/2003	3,7
2003/2004	6,7
2004/2005	9,2
2005/2006	10,7
2006/2007	11,9
2007/2008	11,4
2008/2009	11,3
2009/2010	9,8

Uczniowie w szkołach polskich mogli uczyć się także języka niemieckiego jako przedmiotu dodatkowego (por. tabela 3). W latach 1992 – 1995 GUS nie zbierał danych dotyczących tego zagadnienia. Od roku szkolnego 1996/1997 liczba uczących się wzrastała szybko przez jedenaście lat. W roku szkolnym 1996/1997 języka niemieckiego uczyło się 82,5 tys. uczniów, a w roku 2006/2007 liczba uczących się wzrosła ponad osiem razy i osiągnęła maksymalną wartość 678,9 tys. uczniów. W roku szkolnym 2009/2010 języka tego uczyło się dodatkowo we wszystkich szkołach 499,6 tys. osób, tj. o 179,3 tys. mniej w stosunku do wartości maksymalnej. Na rysunku A pokazano łączne liczby uczniów uczących się języka niemieckiego (obowiązkowo i dodatkowo) w latach 1991/1992 – 2009/2010.

Procentowe wskaźniki powszechności nauczania języka niemieckiego w poszczególnych typach szkół są bardzo silnie zróżnicowane i odbiegają od analizowanej wcześniej struktury powszechności dla wszystkich typów szkół łącznie. Podobnie zróżnicowana jest dynamika przemian w nauczaniu języka niemieckiego w różnych szkołach. Wskaźniki powszechności nauczania języka niemieckiego jako przedmiotu obowiązkowego w latach 1999/2000 – 2009/2010 w szkołach podstawowych i gimnazjach zostały pokazane na rysunku B, a w szkołach ponadgimnazjalnych na rysunku C. Maksymalne wartości wskaźnika powszechności zanotowano w roku szkolnym 2001/2002, a jego wartość wynosiła: dla szkół podstawowych – 20,7%; dla gimnazjów – 43,2% (por. tabela 4 i rys. B). Od roku 2002/2003 wartości wskaźników w obu typach szkół szybko malały. W roku szkolnym 2009/2010 wartość wskaźnika powszechności w szkołach podstawowych wynosiła 10,7% i zmniejszyła się o 10 punktów procentowych w stosunku do wartości maksymalnej. Natomiast w gimnazjach zmalała o 5,1 punktów proc.

Spośród szkół ponadgimnazjalnych najwyższy wskaźnik powszechności języka niemieckiego wystąpił w liceach profilowanych w roku 2005/2006 i wynosił 78,1%. W technikach najwyższą wartość wskaźnika zanotowano w roku 2006/2007 i wynosiła 77,9%. W liceach ogólnokształcących wskaźnik powszechności był najwyższy w roku 2004/2005 i wynosił 71,2% (por. tabela 5 i rys. C). W zasadniczych szkołach zawodowych wartość wskaźnika była przez cały analizowany okres dużo niższa od wartości w innych szkołach ponadgimnazjalnych. Jej maksymalna wartość (37,4%) wystąpiła w roku 2007/2008.

Tabela 5. Wskaźniki powszechności nauczania języka niemieckiego jako przedmiotu obowiązkowego według typu szkoły (w procentach)		
rok szkolny	Szkoła podstawowa	Gimnazjum
1999/2000	19,60	39,60
2000/2001	19,70	42,1
2001/2002	20,70	43,20
2002/2003	20,62	41,40
2003/2004	19,13	35,10
2004/2005	16,90	30,60
2005/2006	15,00	27,90
2006/2007	12,00	26,30
2007/2008	12,00	25,7
2008/2009	12,7	24,6
2009/2010	10,7	38,1

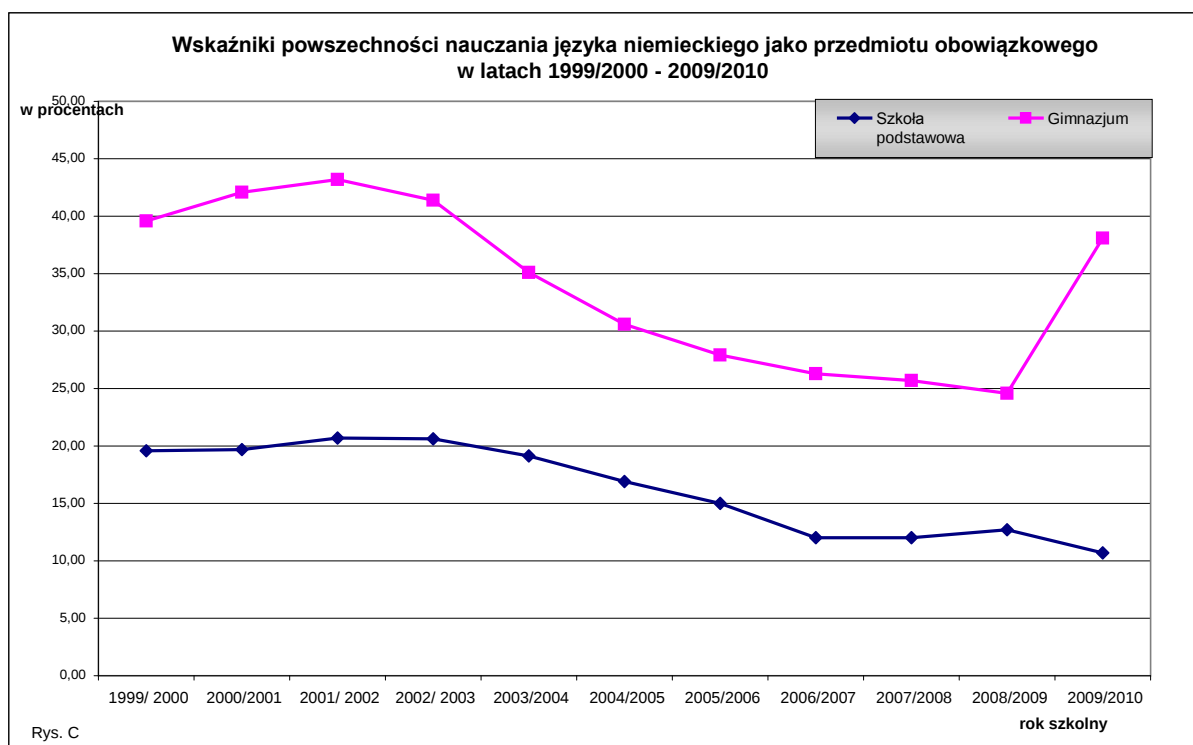
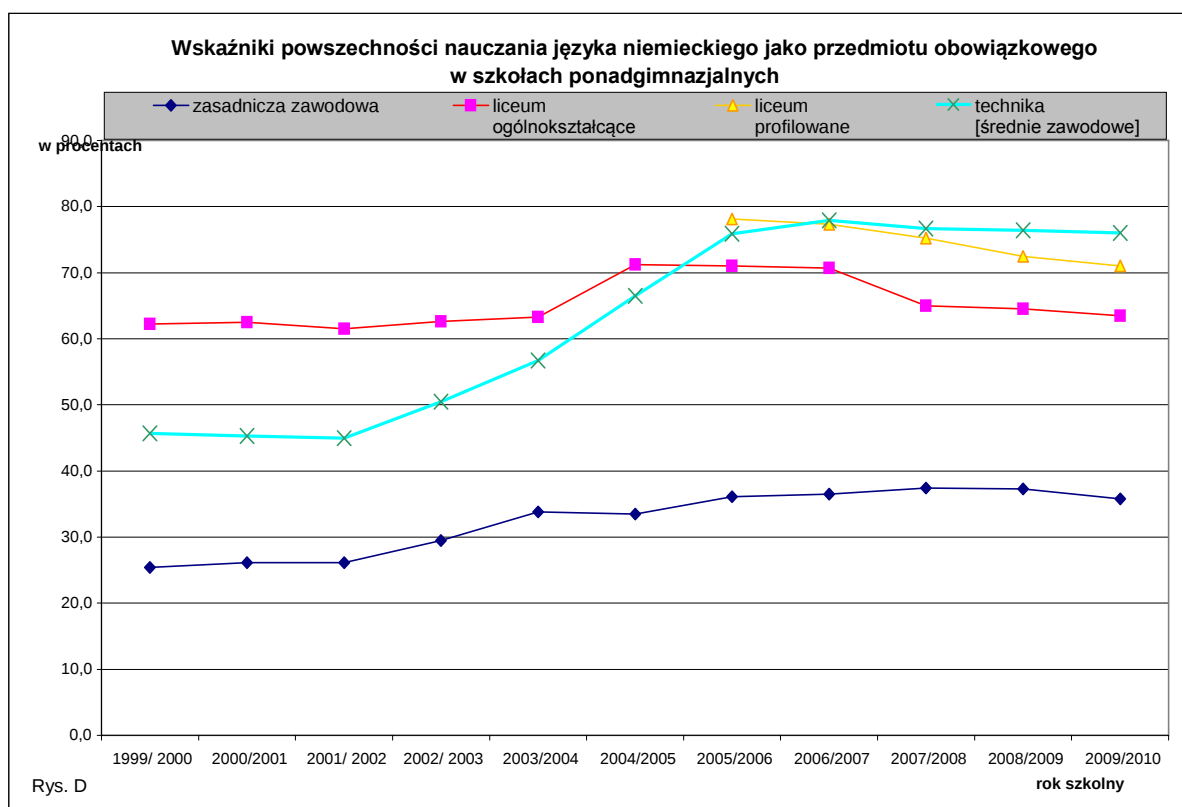

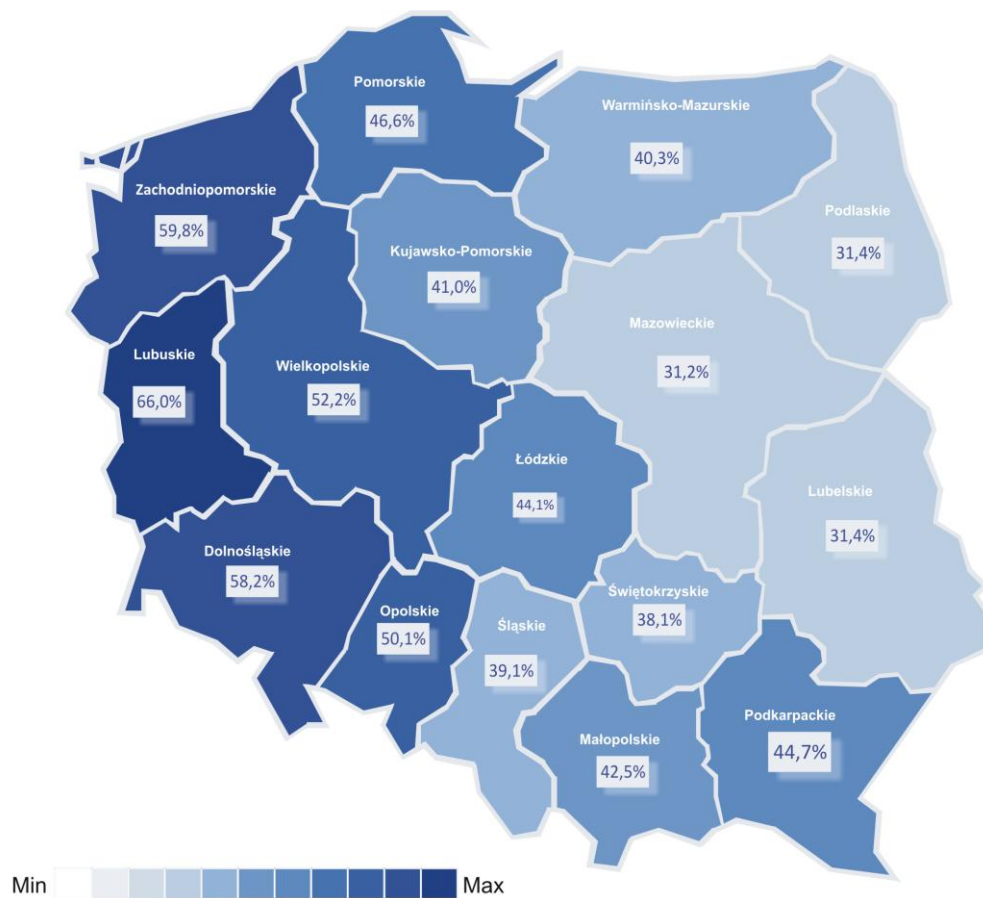
Tabela 6.
Wskaźniki powszechności nauczania języka niemieckiego
jako przedmiotu obowiązkowego według typu szkoły
(w procentach)

rok szkolny	liceum ogólnokształcące	liceum profilowane	technika [średnie zawodowe]	zasadnicza zawodowa
1999/2000	62,2		45,7	25,4
2000/2001	62,5		45,3	26,1
2001/2002	61,5		45,0	26,1
2002/2003	62,6		50,5	29,5
2003/2004	63,3		56,7	33,8
2004/2005	71,2		66,5	33,5
2005/2006	71,0	78,1	75,9	36,1
2006/2007	70,7	77,3	77,9	36,5
2007/2008	65,0	75,2	76,7	37,4
2008/2009	64,5	72,5	76,4	37,3
2009/2010	63,5	71,0	76,0	35,8

Uwaga! Licea profilowane funkcjonują w polskiej oświacie od roku szkolnego 2005/2006.

Powszechność nauczania języka niemieckiego w układzie wojewódzkim jest bardzo zróżnicowana (tabela 6). Podane wartości wskaźników uwzględniają nauczanie języka niemieckiego łącznie jako przedmiotu obowiązkowego i dodatkowego. Rozpiętość skrajnych wartości wojewódzkich wskaźników powszechności była wysoka w każdym analizowanym roku szkolnym i przekraczała zawsze 30 procent. Najwyższy wskaźnik powszechności nauczania języka niemieckiego w całym analizowanym okresie miało województwo lubuskie, a drugie i trzecie miejsce zajmowały województwa: dolnośląskie i zachodniopomorskie (por. tabela 6). Najniższy wskaźnik powszechności miało w roku szkolnym 1999/2000 województwo podlaskie: 20,1%, a w latach następnych województwo mazowieckie. W roku szkolnym 2009/2010 rozpiętość wojewódzkich wskaźników powszechności wynosiła 34,8% (patrz rys. E). Najwyższy wskaźnik miało województwo lubuskie – 66%, a najniższy województwo mazowieckie – 31,2%.

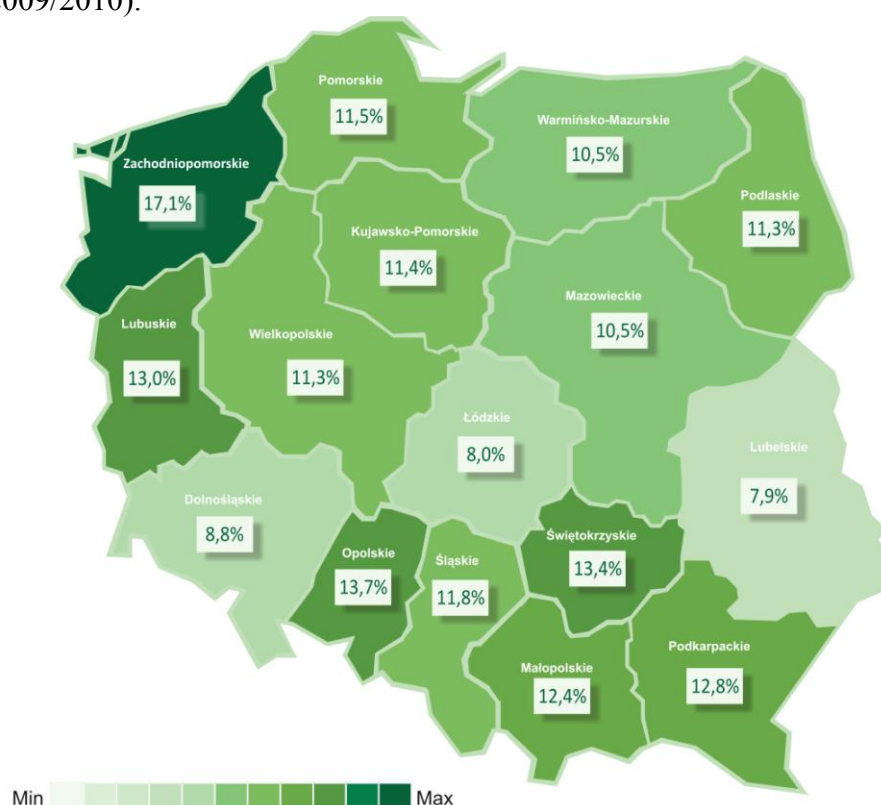
Rys. E. Wskaźniki powszechności nauczania języka niemieckiego według województw w roku szkolnym 2009/2010

Tabela 7. Wskaźniki powszechności nauczania języka niemieckiego

według województw w latach 1999/2000 – 2009/2010

województwo / rok szkolny	1999/2000	2001/2002	2003/2004	2005/2006	2007/2008	2009/2010
<i>dolnośląskie</i>	49,4%	52,8%	57,3%	59,9%	58,2%	58,2%
<i>kujawsko-pomorskie</i>	29,6%	33,2%	38,0%	41,5%	39,5%	41,0%
<i>lubelskie</i>	23,5%	25,5%	29,0%	31,6%	29,4%	31,4%
<i>lubuskie</i>	53,0%	59,3%	65,6%	67,8%	62,5%	66,0%
<i>łódzkie</i>	36,1%	40,5%	43,8%	47,3%	44,0%	44,1%
<i>małopolskie</i>	30,1%	34,7%	39,6%	42,5%	40,9%	42,5%
<i>mazowieckie</i>	20,7%	22,9%	27,3%	30,8%	28,8%	31,2%
<i>opolskie</i>	36,4%	37,2%	42,3%	47,0%	48,8%	50,1%
<i>podkarpackie</i>	31,9%	37,7%	43,4%	46,7%	42,5%	44,7%
<i>podlaskie</i>	20,1%	24,7%	29,1%	31,9%	30,9%	31,4%
<i>pomorskie</i>	35,1%	39,3%	44,4%	48,0%	44,6%	46,6%
<i>śląskie</i>	27,3%	31,3%	35,8%	40,5%	37,9%	39,1%
<i>świętokrzyskie</i>	24,7%	28,1%	33,5%	38,0%	36,9%	38,1%
<i>warmińsko-mazurskie</i>	29,8%	34,1%	39,8%	41,7%	37,6%	40,3%
<i>wielkopolskie</i>	40,9%	45,6%	51,6%	54,6%	52,0%	52,2%
<i>zachodniopomorskie</i>	42,7%	47,6%	54,4%	58,5%	57,4%	59,8%
Polska	32,2%	36,1%	40,9%	44,3%	41,8%	43,3%

Interesującym zagadnieniem jest analiza zmian wskaźnika powszechności nauczania języka niemieckiego dla każdego z szesnastu województw od roku szkolnego 1999/2000 do 2009/2010. We wszystkich województwach wartość wskaźnika powszechności wzrastała w ciągu jedenastu lat (por. rys. F). Największy wzrost o 17,1 punktów procentowych zanotowano w województwie zachodniopomorskim: 42,7% (rok szkolny 1999/2000) i 59,8% (rok szkolny 2009/2010). Kolejne miejsca zajęły województwa: opolskie, przyrost o 13,7 punktów procentowych i świętokrzyskie, przyrost o 13,4 punktów procentowych. Najmniejsze zmiany wartości wskaźnika powszechności nauczania języka niemieckiego zanotowano w województwie lubelskim: 23,5% (rok szkolny 1999/2000) i 31,4% (rok szkolny 2009/2010).

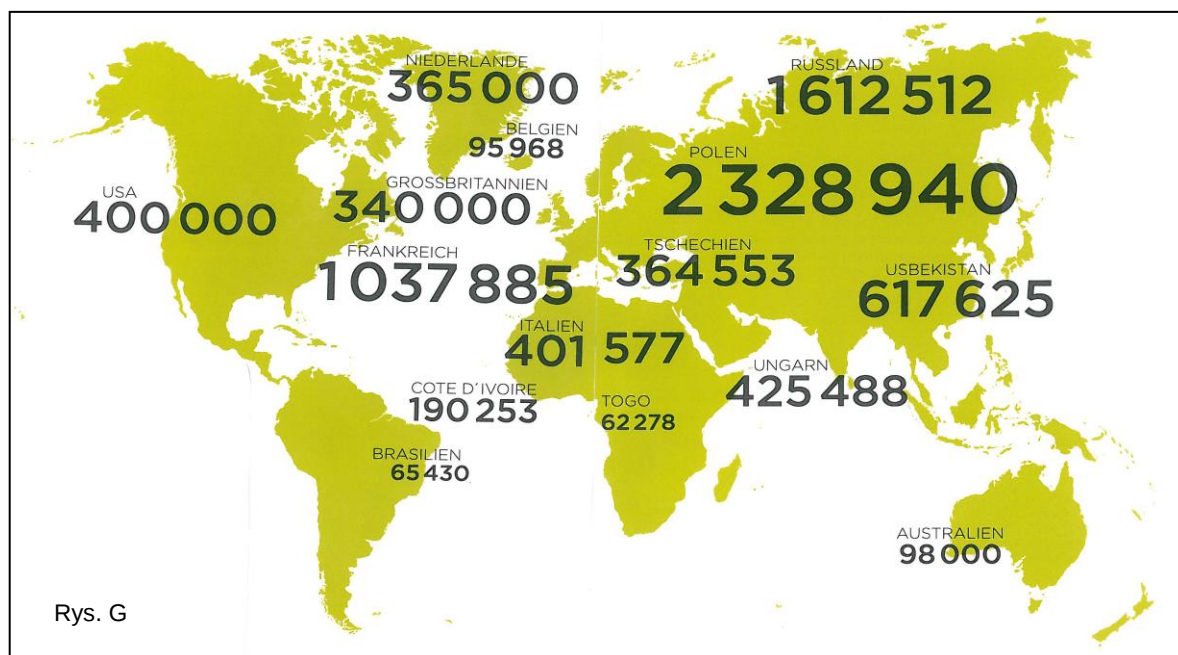
Rys. F. Zmiana wartości wskaźnika powszechności nauczania języka niemieckiego w województwach w latach 1999/2000 – 2009/2010

Bardzo interesująco przedstawia się powszechność nauczania języka niemieckiego w Polsce w porównaniu z powszechnością nauczania tego języka jako obcego w systemach szkolnych obowiązujących w poszczególnych krajach. Według raportu „Die deutsche Sprache in der Welt 2010”¹ przygotowanego przez Netzwerk Deutsch, w roku kalendarzowym 2010 najwięcej uczniów uczyło się języka niemieckiego jako obcego w takich państwach jak:

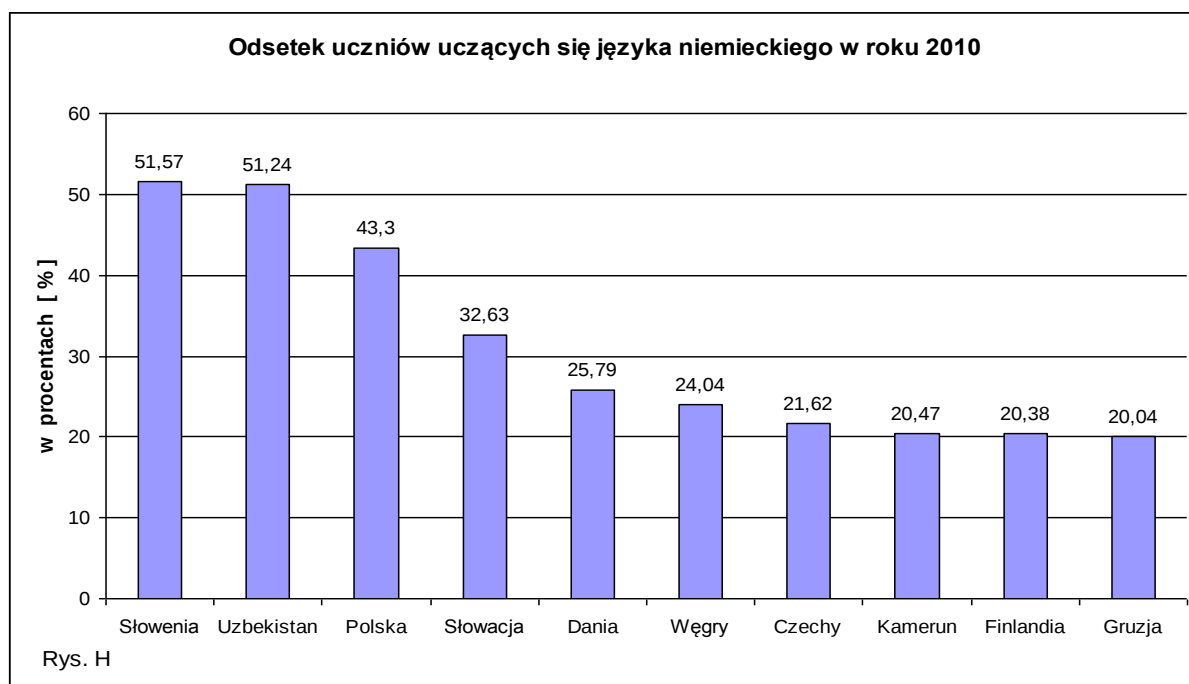
¹ http://www.daad.de/de/download/broschuere_netzwerk_deutsch/Netzwerk_Deutsch_web.pdf

1. Polska
2. Rosja
3. Francja
4. Uzbekistan
5. Węgry
6. Włochy
7. USA
8. Holandia
9. Czechy
10. Wielka Brytania

Dokładną liczbę uczniów obrazuje poniższa mapka (Rys. G)

Ta kolejność ulegnie zmianie, jeżeli weźmiemy pod uwagę liczbę uczniów, która uczęszczała w roku 2010 w danym państwie do szkoły. Sytuacja wygląda wówczas w sposób następujący:

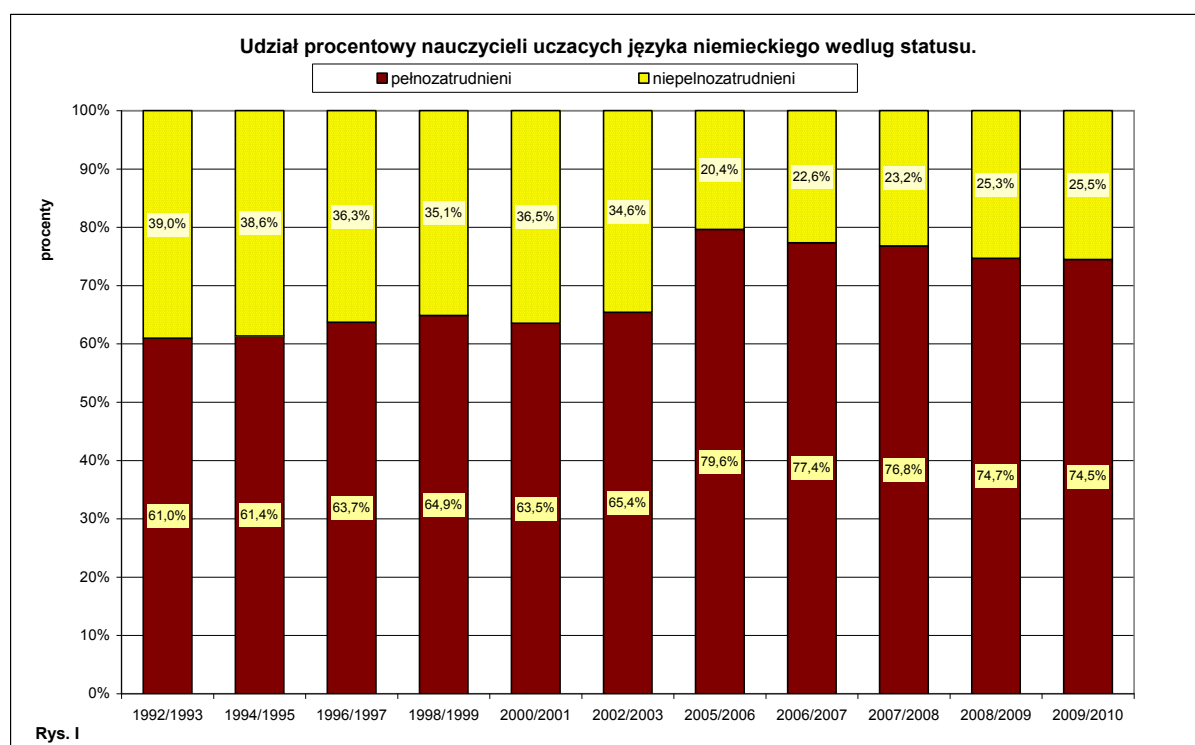
Nauczyciele języka niemieckiego w Polsce w latach 1991/1992 – 2009/2010

Rozdział ten poświęcony jest nauczycielom uczącym języka niemieckiego w szkołach polskich. W latach 1992 – 2002 dane statystyczne dotyczące polskich nauczycieli zbierane były co dwa lata przez system ewidencji kadr nauczycielskich Ewikan. Ostatni Ewikan został opracowany dla roku szkolnego 2002/2003. 1 stycznia 2005 roku weszła w życie ustawa o systemie informacji oświatowej SIO. Zgodnie z tą ustawą dane statystyczne o nauczycielach zbierane są teraz każdego roku szkolnego przez SIO, koordynowany przez Ministerstwo Edukacji Narodowej.

Tabela 9 przedstawia liczby nauczycieli uczących języka niemieckiego w okresie osiemnastu lat, od roku szkolnego 1992/1993 do 2009/2010. W wymienionym okresie liczba nauczycieli uczących języka ogółem wzrosła o 10,68 tys. osób, tj. prawie dwa pół razy w stosunku do roku 1992/1993. Natomiast liczba nauczycieli pełnozatrudnionych zwiększyła się o 8,94 tys. osób.

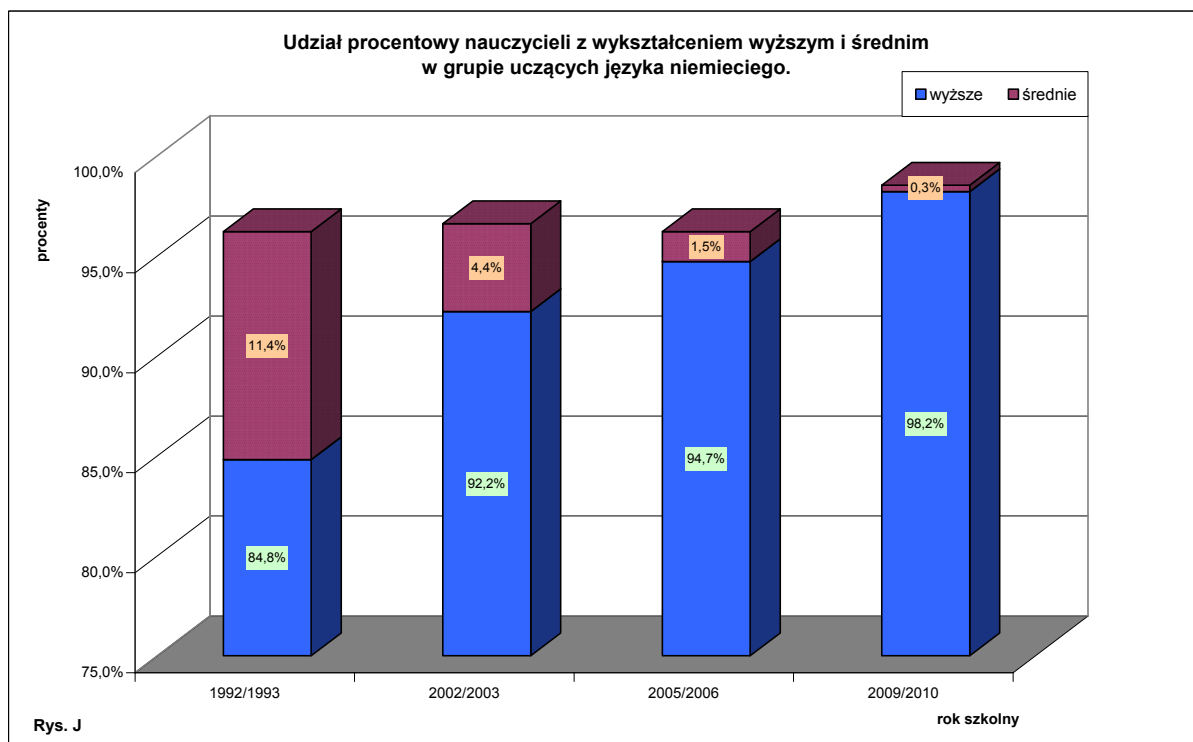
Tabela 9. Nauczyciele uczący języka niemieckiego wg statusu. Szkoły razem		
rok szkolny	ogółem	pełnozatrudnieni
1991/1992	brak	danych
1992/1993	7331	4470
1993/1994	brak	danych
1994/1995	9912	6082
1995/1996	brak	danych
1996/1997	11291	7193
1997/1998	brak	danych
1998/1999	13084	8487
1999/2000	brak	danych
2000/2001	17879	11360
2001/2002	brak	danych
2002/2003	20812	13614
2003/2004	brak	danych
2004/2005	brak	danych
2005/2006	19538	15560
2006/2007	18753	14506
2007/2008	18053	13864
2008/2009	17852	13329
2009/2010	18009	13412

Maksymalna liczba nauczycieli ogółem przypadła na rok szkolny 2002/2003 i wynosiła 20812 osób. Na rysunku I pokazano udział procentowy nauczycieli uczących języka niemieckiego według statusu: pełnozatrudnieni i niepełnozatrudnieni. Udział procentowy nauczycieli pełnozatrudnionych w grupie nauczycieli ogółem, nieznacznie wzrastał od roku 1992 do 2002 (wartości rzędu sześćdziesięciu kilku procent). W roku szkolnym 2005/2006 udział ten był najwyższy i wynosił 79,6%. W roku szkolnym 2009/2010 udziały te wyglądały następująco: nauczyciele pełnozatrudnieni: 74,5%; nauczyciele niepełnozatrudnieni: 25,5%.

Istotne znaczenie w procesie nauczania języka niemieckiego w szkołach mają kwalifikacje nauczycieli tego przedmiotu. Na te kwalifikacje składają się poziom wykształcenia nauczycieli i ich przygotowanie pedagogiczne. W ciągu kilkunastu lat struktura wykształcenia nauczycieli niemieckiego bardzo się poprawiła (por. rys. J). W roku 1992/1993 liczba nauczycieli uczących z wykształceniem wyższym wynosiła 6218 osób, a ich udział w całej grupie uczących 84,8%. Liczba nauczycieli z wykształceniem średnim wynosiła 836 osób, a ich udział – 11,4%. W ostatnim z analizowanych lat 2009/2010 udział nauczycieli z wykształceniem wyższym osiągnął wartość 98,2%. Oznacza to wzrost udziału nauczycieli języka niemieckiego z wyższym wykształceniem w ciągu kilkunastu lat o 13,4 punktu proc. Liczba nauczycieli z wykształceniem średnim w kraju spadła w roku szkolnym 2009/2010 do 58, a ich udział do 0,32%, tj. trzydziści osiem razy. W grupie nauczycieli z wykształceniem

wyższym, którzy uczyli języka niemieckiego było w roku 2009/2010 aż 149 z tytułem doktora, a w roku 2002/2003 było ich tylko 55.

Pozytywnym zjawiskiem dotyczącym nauczycieli uczących języka niemieckiego był również systematyczny wzrost liczby osób uczących języka z przygotowaniem pedagogicznym. W roku szkolnym 1991/1992 – 371 osób, tj. 8,3% w grupie nauczycieli pełnozatrudnionych uczyło języka niemieckiego bez przygotowania pedagogicznego. W ostatnim Ewikanie – rok szkolny 2002/2003, również dla nauczycieli pełnozatrudnionych udział ten wynosił 3,27%. Do roku 2002 nie były zbierane dane na temat przygotowania pedagogicznego nauczycieli niepełnozatrudnionych. W tabeli 10 zestawiono liczby nauczycieli języka niemieckiego uczących przedmiotu bez przygotowania pedagogicznego w ciągu ostatnich pięciu lat szkolnych.

Tabela 10.		
Nauczyciele języka niemieckiego bez przygotowania pedagogicznego w latach 2005/2006 – 2009/2010		
rok szkolny	liczba nauczycieli	udział procentowy
2005/2006	438	2,24%
2006/2007	223	1,2%
2007/2008	204	1,13%
2008/2009	127	0,71%
2009/2010	117	0,65%

W roku szkolnym 2005/2006 uczyło języka niemieckiego 438 nauczycieli bez przygotowania pedagogicznego; stanowili oni 2,2% wszystkich nauczycieli uczących tego języka w szkołach. W roku 2009/2010 w grupie osiemnastu tysięcy nauczycieli uczących, tylko 117 osób, tj. prawie cztery razy mniej niż przed pięciu laty, nie posiadało przygotowania pedagogicznego. Ich udział w grupie nauczycieli ogółem wynosił tylko 0,65%.

Ciekawe wnioski można wysnuć, analizując liczbę nauczycieli, którzy uczyli w roku 2010 języka niemieckiego jako obcego w poszczególnych krajach na świecie. Czołowe miejsce zajmuje Rosja z 24 696 nauczycielami języka niemieckiego. Kolejne miejsca zajmują:

Polska – 20 370 nauczycieli

Stany Zjednoczone Ameryki – 8 000 nauczycieli

Francja – 7 867 nauczycieli

Uzbekistan – 5 695 nauczycieli

Czechy – 5 683 nauczycieli

Węgry – 5 500 nauczycieli

Holandia – 3 570 nauczycieli

Wielka Brytania – 2 000 nauczycieli.

Wspieranie nauczycieli języka niemieckiego – czasopismo

Języki Obce w Szkole

Czasopismo *Języki Obce w Szkole* (JOWS) powstało w 1957 roku. Ukazywało się początkowo jako kwartalnik, a po niedługim czasie przekształciło się w dwumiesięcznik. Czasopismo oferowało i oferuje artykuły o charakterze teoretycznym i praktycznym dla nauczycieli języków obcych.

Lata dziewięćdziesiąte w Polsce to okres transformacji, wszechstronnego zbliżania się do Europy. Już w 1990 roku Polska zostaje członkiem Komisji ds. Edukacji, Kultury i Sportu Rady Europy. Zaczynają powstawać szkoły społeczne i prywatne. Zmiany zachodzą również w profilu *JOWS*. Czasopismo zawiera więcej materiałów praktycznych, poświęcając mniej miejsca artykułom o charakterze teoretycznym. W piśmie publikowane są wtedy takie materiały jak: testy, rozkłady materiału, plany i przykłady lekcji, ćwiczenia. W większej ilości pojawiają się też sprawozdania i informacje dotyczące ważnych wydarzeń, realizowanych projektów i wydawanych publikacji w obszarze edukacji językowej.

Czasopismo, którego autorami w zdecydowanej większości byli i są nadal nauczyciele języków obcych, prezentuje nadsyłane materiały w poszczególnych działach tematycznych takich jak:

☐ Język i kultura	☐ O podręczniku
☐ Podstawy glottodydaktyki	☐ Komputery w nauczaniu języków obcych
☐ Metodyka	☐ Z doświadczeń nauczycieli
☐ Z prac instytutów	☐ Materiały praktyczne
☐ Informacje	☐ Recenzje
☐ Języki obce za granicą	☐ Sprawozdania
☐ Języki obce w szkole podstawowej	☐ Czytelnicy piszą

Nauczyciele języka niemieckiego, podobnie jak ich koledzy uczący innych języków, publikują w latach 1990 – 2000 artykuły mieszczące się w głównym nurcie tematycznym *JOWS*. Do najczęściej poruszanych tematów należą: nowy system kształcenia przyszłych nauczycieli w kolegiach nauczycielskich języków obcych, upowszechnienie się podejścia

komunikacyjnego, jego zalety i wady oraz wynikające z tego nowe „nisze edukacyjne” dla innych metod, nowe możliwości uzupełniania kwalifikacji zawodowych oraz nabywania nowych kompetencji, promocja kultury niemieckiej i języka niemieckiego.

Od roku 2000 wydawcą *JOwS* zostaje Centralny Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli (obecnie Ośrodek Rozwoju Edukacji) Lata 2000 – 2011 to lata reformy edukacyjnej w Polsce – zmienia się organizacja edukacji, programy nauczania. Czasopismo, wychodząc naprzeciw oczekiwaniom nauczycieli rozwija się. Nowością stają się tematyczne numery specjalne: *Nauczanie wczesnoszkolne*, *Nauczanie języków mniejszości narodowych*, *Nauczanie języków obcych uczniów niepełnosprawnych*, *Nauczanie dwujęzyczne*, *Nasze miejsce w Europie*, *Jak uczyliśmy i jak chcemy uczyć?*, *Metody i techniki nauczania*, *Ocenianie*, *O polskim i Polsce*, *Uczymy inaczej?*, *CLIL w polskich szkołach. Od teorii do praktyki*.

Wzrastająca powszechność nauczania języków obcych w Polsce, egzaminy zewnętrzne, rozwój programów europejskich (Comenius, Lingua, ...) mają duży wpływ na funkcjonowanie nauczycieli języków obcych w nowej rzeczywistości edukacyjnej, a tym samym na treść artykułów w *Językach Obcych w Szkole*. Germaniści poruszają na łamach *JOwS* między innymi tematykę reformy szkolnej i jej konsekwencji dla nauczania języka niemieckiego, konsekwencje nowego statusu Polski w Europie dla nauczania języków obcych i dla języka niemieckiego w szczególności, zróżnicowanie potrzeb językowych celów nauczania, a wraz z nimi konieczność indywidualizacji i autonomizacji w nauczaniu, konieczność dokonywania wyboru i podejmowania decyzji ze strony nauczyciela, istniejących trudności i nowych wyzwań, egzaminów w Instytucie Goethego, zajęć z wykorzystaniem Internetu, pracę z piosenką, język niemiecki w nauczaniu wczesnoszkolnym, wymianę młodzieży.

Obecnie czasopismo *JOwS* stało się znowu kwartalnikiem i ma dodatkowe, nowe wydanie internetowe *Języki Obce w Szkole. Nauczanie wczesnoszkolne (przedszkole, klasy 1-3 szkoły podstawowej)*. Także w nowej formule nie zabraknie artykułów poświęconych kulturze Niemiec i nauczaniu języka niemieckiego. Nauczanie wczesnoszkolne języka niemieckiego ma silną pozycję w Polsce (ilościowo drugie miejsce po języku angielskim) i także w tej dziedzinie na pewno nauczyciele języka niemieckiego będą dzielić się wiedzą i doświadczeniem z innymi nauczycielami.

Polskie Stowarzyszenie Nauczycieli Języka Niemieckiego

Polskie Stowarzyszenie Nauczycieli Języka Niemieckiego istnieje od roku 1993, a w roku 1994 wstąpiło do Międzynarodowego Stowarzyszenia Nauczycieli Języka Niemieckiego (Internationaler Deutschlehrerverband – IDV). Na terenie Polski PSNJN ma 24 oddziały i 5 kół lokalnych i liczy około 800 członków .

Celem jego działalności jest:

- współpraca i wymiana doświadczeń między nauczycielami języka niemieckiego,
- nawiązywanie kontaktów i współpraca z instytucjami i organizacjami na terenie Polski jak również z placówkami wspierającymi naukę języka niemieckiego na świecie,
- ułatwienie przepływu informacji dotyczących uczenia się i nauczania języków obcych,
- wspieranie wszystkich form badania i rozwoju metod nauczania.

PSNJN utrzymuje ożywione kontakty z przeszło 20 partnerami krajowymi i zagranicznymi. Do głównych partnerów zagranicznych należą między innymi: Goethe-Institut, Instytut Austriacki, Fundacja Roberta Boscha, Inter DaF w Herder-Institut, a z krajowych, oprócz ORE, m. in. Fundacja Rozwoju Systemu Edukacji (FRSE), Polsko-Niemiecka Wymiana Młodzieży (PNWM), Polskie Stowarzyszenie na Rzecz Jakości w Nauczaniu Języków Obcych (PASE), Polskie Towarzystwo Neofilologiczne (PTN) oraz liczne wydawnictwa.

PSNJN organizuje corocznie wiele konferencji, warsztatów, seminariów i innych form na tematy związane z rozwojem edukacji w Polsce i na świecie. Ogromną popularnością cieszą się corocznie organizowane Zjazdy, w których z reguły bierze udział około 25% członków Stowarzyszenia. Pierwsze cztery Zjazdy odbywały się w Warszawie, a kolejne miały miejsce za każdym razem w innej miejscowości. Ich tematyka była bardzo zróżnicowana i starała się wychodzić naprzeciw oczekiwaniom członków Stowarzyszenia. Tematyka dwóch ostatnich Zjazdów była następująca:

2010 – Gliwice – Nauczanie krajoznawstwa na lekcjach języka niemieckiego

2009 – Częstochowa – Wczesnoszkolne nauczanie języka niemieckiego

W roku bieżącym w dniach 22-23 sierpnia w Radomiu odbędzie się jubileuszowy, 15 Zjazd PSNJN. Tematem spotkania będzie dyskusja na temat nauczania języka obcego w świetle nowych dla niego wyzwań.

PSNJNI jest także od dziewięciu lat organizatorem – wspólnie z Instytutem Goethego – Ogólnopolskiego Konkursu Języka Niemieckiego. Celem konkursu jest:

- podniesienie motywacji uczniów do uczenia się języka niemieckiego oraz motywowania ich do samodzielnej i systematycznej pracy,
- podniesienie poziomu umiejętności językowej młodzieży,
- wdrażanie europejskich poziomów osiągnięć językowych zalecanych przez Radę Europy,
- zainteresowanie uczniów kulturą niemieckiego obszaru językowego,
- kształtowanie postawy tolerancji i akceptacji wobec innych narodów, ich kultury i języka,
- nagradzanie wysiłków uczniów i nauczycieli.

PSNJNI organizuje w roku 2011 wspólnie z Goethe-Institut oraz z Uniwersytetem Przyrodniczo-Humanistycznym w Siedlcach Pierwsze Ogólnopolskie Dyktando Języka Niemieckiego. Głównymi celami tego przedsięwzięcia są między innymi:

- podniesienie umiejętności językowych uczniów, a w szczególności ich kompetencji w zakresie sprawności pisania,
- rozwijanie zainteresowań uczniów dotyczących języka niemieckiego,
- wspieranie autonomicznego rozwijania kompetencji językowych uczących się.

Polskie Stowarzyszenie Nauczycieli Języka Niemieckiego wydaje od roku 1996 bardzo ciekawe czasopismo „Hallo Detschlehrer”. Dotychczas ukazało się 31 numerów pisma. Jego ranga rośnie z roku na rok i są nim zainteresowani nie tylko nauczyciele tego języka obcego. Składa się ono z 5 głównych działów, a mianowicie:

- informacji o pracy PSNJNI i jego oddziałach
- nowości związanych z glottodydaktyką
- wiadomości kulturoznawczych
- recenzji najciekawszych publikacji językowych
- kącika językowego.

Nauczanie dwujęzyczne w oddziałach z językiem niemieckim

Od roku 1990 można zauważyć zainteresowanie wprowadzaniem nauczania dwujęzycznego w całej Unii Europejskiej. W Polsce nauczanie dwujęzyczne jest prowadzone od roku 1991/1992. Obecnie w Polsce działają szkoły z oddziałami dwujęzycznymi z językiem niemieckim na wszystkich etapach nauczania, ale przede wszystkim w liceach ogólnokształcących, w gimnazjach i szkołach podstawowych w klasach 4-6. Programy nauczania realizowane w szkołach bilingwalnych prowadzą do uzyskania przez uczniów wysokich kompetencji językowych w zakresie języka niemieckiego, a także w istotny sposób poszerzają wiedzę o kulturze i historii Niemiec oraz innych krajów niemieckiego obszaru językowego.

Nauczanie w oddziałach dwujęzycznych stawia wysokie wymagania przed nauczycielami, którzy muszą posiadać nie tylko wysokie kompetencje leksykalne w zakresie słownictwa fachowego w dziedzinie przedmiotów nauczanych po niemiecku, ale i wiedzy merytorycznej z zakresu tych przedmiotów. W Polsce, w klasie dwujęzycznej, uczy się w języku obcym obowiązkowo co najmniej dwóch przedmiotów spośród sześciu wskazanych w rozporządzeniu MEN², tj. matematyki, fizyki, chemia, biologii, historii, geografii. Chcąc wesprzeć nauczycieli nauczających po niemiecku w klasach dwujęzycznych, od roku 2009 Ośrodek Rozwoju Edukacji (dawniej Centralny Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli) we współpracy z Centralnym Wydziałem Szkolnictwa za Granicą (Zentralstelle für das Auslandsschulwesen — ZfA) oraz Instytutem Goethego, przygotowują zeszyty ćwiczeń do nauczania bilingwalnego z sześciu przedmiotów w klasach licealnych. Zeszyty „Nauczanie dwujęzyczne Bilingualer Fachunterricht” dostępne są także w Internecie na stronach Instytutu Goethego.

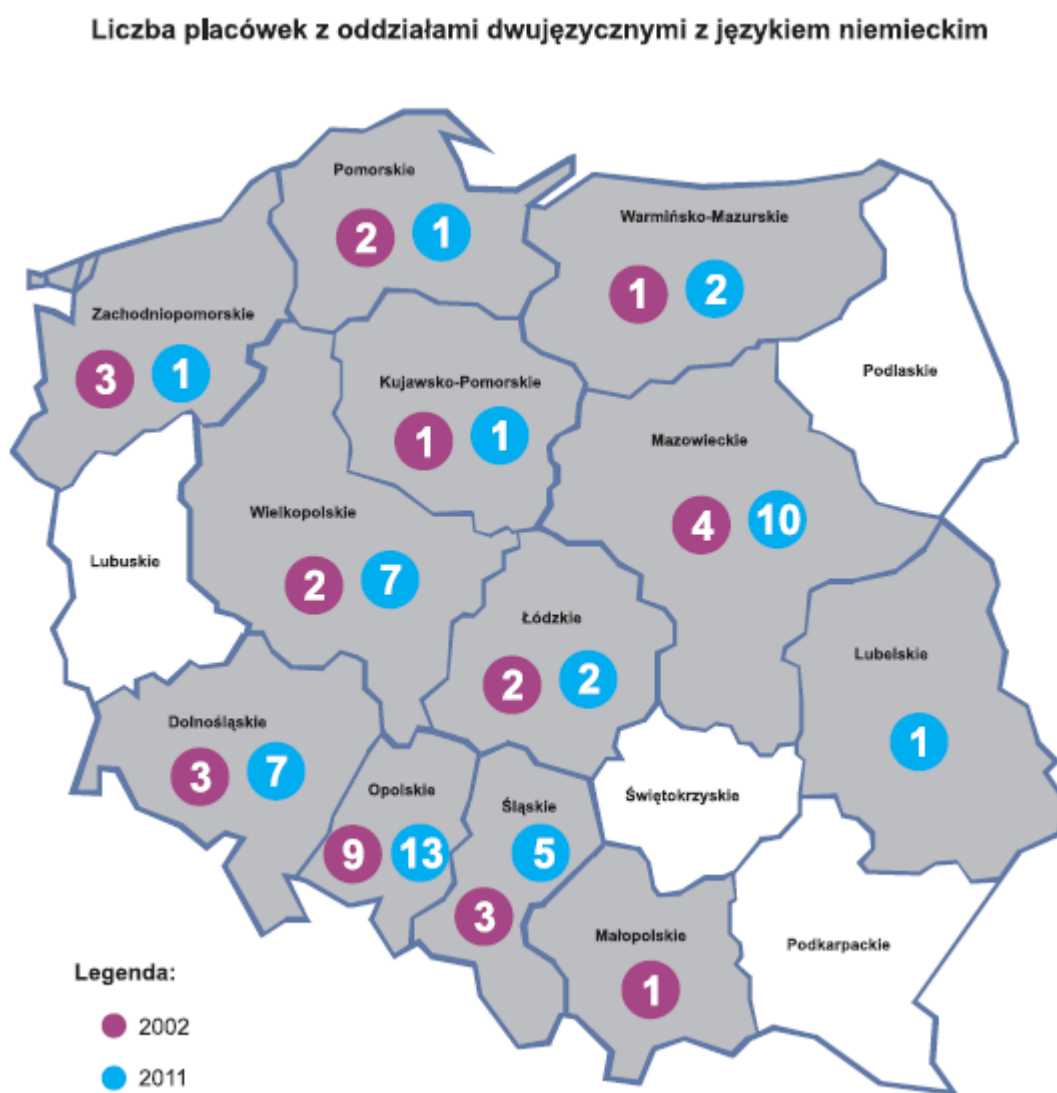
W roku 2010 Ośrodek Rozwoju Edukacji przygotował raport ewaluacyjny „Edukacja dwujęzyczna w Polsce – język niemiecki”³, który przedstawia bliżej nauczanie dwujęzyczne w wybranych szkołach. Raport pokazał, że poziom nauczania języka niemieckiego w klasach dwujęzycznych jest dość zróżnicowany i obejmuje poziom od A1 w gimnazjach, do C1 w niektórych liceach. Poziom nie jest jednak związany wyłącznie z typem szkoły. Na

² Rozporządzenie MENiS z dn. 12.02.02 w sprawie ramowych planów nauczania w szkołach publicznych (Dz. U. nr 15, poz.142) z późniejszymi zmianami (rozporządzenie MEN z dn. 23.03.2009; Dz. U. nr 54, poz. 442)

³ http://www.ore.edu.pl/index.php?option=com_phocadownload&view=category&download=169:edukacja-dwujezyczna-w-polsce.-jzyk-niemiecki.-raport-ewaluacyjny.-praktyka-w-wybranych-szkoach&id=11:edukacja-jzykowa

niektórych z obserwowanych zajęć stwierdzono, że poziom językowy uczniów w gimnazjum był wyższy niż w liceum.

Oferta szkół z klasami dwujęzycznymi z językiem niemieckim jest dostępna na terenie całego kraju oprócz województw: lubuskiego, podlaskiego, podkarpackiego i świętokrzyskiego. W roku szkolnym 2010/2011 nauczanie dwujęzyczne w języku niemieckim odbywa się w 3 przedszkolach, 6 szkołach podstawowych, 23 gimnazjach oraz 18 liceach ogólnokształcących. Rozwój nauczania dwujęzycznego w języku niemieckim w Polsce od roku 2002 do roku 2011 pokazuje poniższa mapka.

Nauczanie języka niemieckiego jako języka mniejszości narodowej w Polsce

Status mniejszości narodowych i etnicznych w Polsce oraz zakres przysługujących im praw określają przepisy *ustawy z dnia 6 stycznia 2005 r. o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym*. (Dz. U. Nr 17 poz. 141, z późn. zm.). Jednym z najważniejszych praw, z jakich mogą korzystać mniejszości narodowe i etniczne, jest prawo do nauki języka lub w języku mniejszości.

Podstawą prawną organizowania nauczania języka niemieckiego jako języka mniejszości narodowej jest art. 13 *ustawy z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty* oraz *rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 listopada 2007 r. w sprawie warunków i sposobu wykonywania przez przedszkola, szkoły i placówki publiczne zadań umożliwiających podtrzymywanie poczucia tożsamości narodowej, etnicznej i językowej uczniów należących do mniejszości narodowych i etnicznych oraz społeczności posługującej się językiem regionalnym* (Dz. U. z 2007 r., Nr 214, poz. 1579, z późn. zm.).

Mniejszość niemiecka jest najliczniejszą z uznanych w Polsce mniejszości narodowych. Uczniowie należący do tej mniejszości stanowią również największą grupą wśród uczniów korzystających z praw edukacyjnych przysługujących w Polsce mniejszościom narodowym i etnicznym.

Uczniowie uczący się w szkole języka niemieckiego jako języka mniejszości narodowej stanowią około 70% ogółu uczniów objętych nauką języków mniejszości narodowych lub etnicznych oraz języka regionalnego (poza językiem niemieckim prowadzone jest nauczanie języków: białoruskiego, hebrajskiego, litewskiego, łemkowskiego, ormiańskiego, słowackiego i ukraińskiego oraz języka regionalnego – kaszubskiego).

Nauka języka niemieckiego jako języka mniejszości narodowej organizowana jest w szkole na życzenie rodziców (opiekunów prawnych). Może się ona odbywać na wszystkich etapach edukacyjnych w wybranej formie – jako nauczanie wszystkich przedmiotów w tym języku, jako nauczanie w dwóch równoważnych językach (polskim i języku mniejszości) lub w ramach przedmiotu dodatkowego. W przypadku terytorialnego rozproszenia społeczności mniejszościowej możliwe jest organizowanie międzyszkolnych zespołów nauczania języka mniejszości.

Podtrzymywanie poczucia tożsamości narodowej i etnicznej dzieci w wieku przedszkolnym należących do niemieckiej mniejszości narodowej w Polsce – podejmowane również na

życzenie rodziców – dokonuje się w trakcie realizacji programu edukacji przedszkolnej zgodnego z podstawą programową wychowania przedszkolnego, bez wprowadzania dodatkowych zajęć nauczania języka mniejszości, a jedynie przez realizację podstawy w sposób dwujęzyczny. Proporcje między czasem zajęć prowadzonych w języku mniejszości i zajęć prowadzonych w języku polskim zależą od wyboru modelu organizacyjnego.

Możliwe są różne formy nauczania języka mniejszości w przedszkolu:

1. zorganizowanie zajęć przedszkolnych w języku mniejszości – wówczas dla dzieci spełniających obowiązek rocznego przygotowania przedszkolnego w przedszkolach i oddziałach przedszkolnych w szkołach podstawowych należy część zajęć w wymiarze 4 godzin (zegarowych) tygodniowo prowadzić w języku polskim,
2. prowadzenie zajęć w formie dwujęzycznej – w języku polskim i języku mniejszości lub języku regionalnym (w równych proporcjach czasowych),
3. prowadzenie zajęć w języku polskim, przy czym część zajęć w wymiarze 4 godzin (zegarowych) tygodniowo należy prowadzić w języku mniejszości.

Ze względów organizacyjnych wskazane jest, aby zajęcia w grupie dzieci, dla których przedszkole podejmuje zadanie podtrzymywania poczucia tożsamości narodowej, były prowadzone przez nauczyciela dwujęzycznego, który będzie w stanie w płynny sposób przechodzić od zajęć prowadzonych w języku polskim do zajęć prowadzonych w języku mniejszości, z uwzględnieniem stopnia znajomości języka mniejszości wyniesionego przez dziecko z domu rodzinnego. W roku szkolnych 2011/2012 nauczanie języka niemieckiego jako języka mniejszości narodowej prowadzone jest w 186 przedszkolach i oddziałach przedszkolnych i uczestniczy w nich 6179 dzieci.

Szkoły z nauczaniem języka niemieckiego jako mniejszości narodowej zlokalizowane są w województwach opolskim, śląskim i warmińsko-mazurskim. Nauczanie języka niemieckiego jako języka mniejszości prowadzone jest głównie w ramach przedmiotu dodatkowego.

Intensywny rozwój szkolnictwa niemieckiego nastąpił w latach 1992-98, obecnie stan szkół utrzymuje się na stałym poziomie.

Rok szkolny	Szkoła podstawowa	Liczba uczniów w szkole podst.	Gimnazjum	Liczba uczniów w gimnazjum
1991/92	-	-	-	-
1992/93	10	1.307	-	-
1993/94	31	3.136	-	-
1994/95	67	6.152	-	-
1995/96	111	10.498	-	-
1996/97	252	23.050	-	-
1997/98	265	25.325	-	-
1998/99	267	28.822	-	-
1999/00	273	25.545	49	2.588
2000/01	269	24.640	53	6.148
2001/02	256	26.241	62	9.967
2002/03	261	26.128	63	10.823
2003/04	254	24.200	70	11.269
2004/05	256	24.025	75	11.391
2005/06	263	24.201	82	10.974
2006/07	268	24.420	81	10.524
2007/08	264	24.032	88	10.249
2008/09	267	23.616	89	9.460
2009/10	274	23.537	89	7.946

Ze względu na zwiększone koszty bieżące prowadzenia szkół dla mniejszości narodowych i etnicznych, wynikające z obniżonego w tych szkołach kryterium liczebności oddziałów lub grup oraz z realizacji dodatkowych godzin przeznaczonych na nauczanie języka mniejszości, zastosowano systemowe rozwiązania służące rekompensowaniu zwiększonych wydatków ponoszonych przez organy prowadzące szkoły. Rozwiązanie to polega na zastosowaniu wskaźników zwiększających kwoty przekazywane organom prowadzącym w ramach części oświatowej subwencji ogólnej.

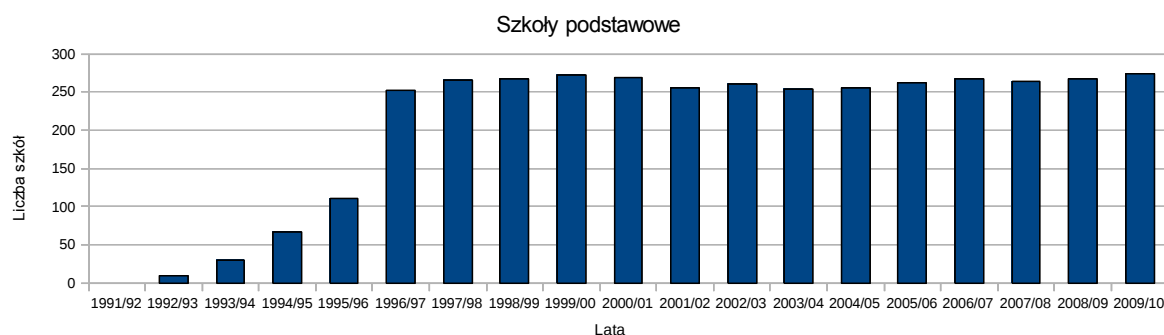
Próby poszukiwania skutecznego rozwiązania problemów, z jakimi spotykają się szkoły podejmujące zadania na rzecz podtrzymywania tożsamości narodowej, językowej i kulturowej mniejszości niemieckiej, były jedną z przesłanek do opracowania *Strategii*

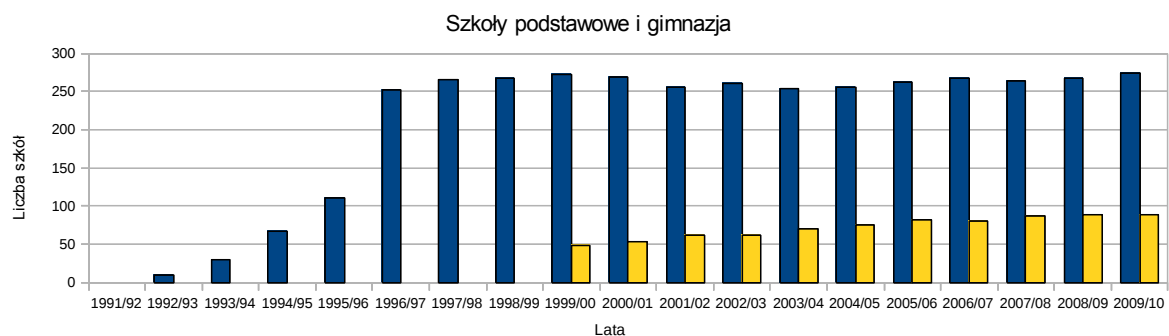
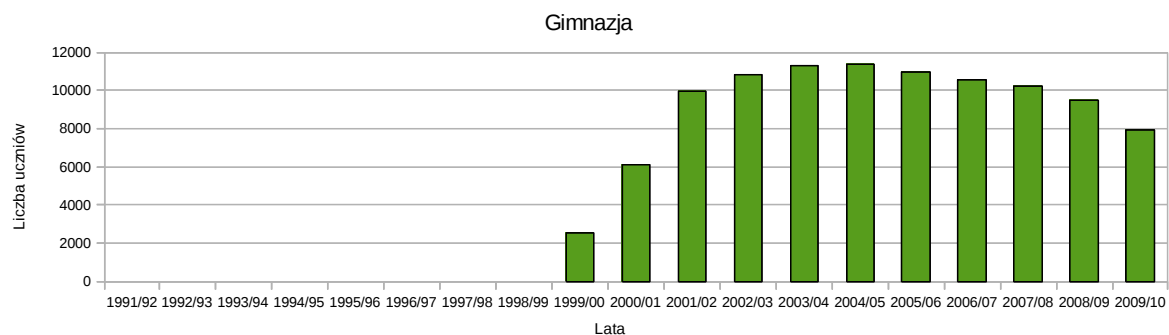
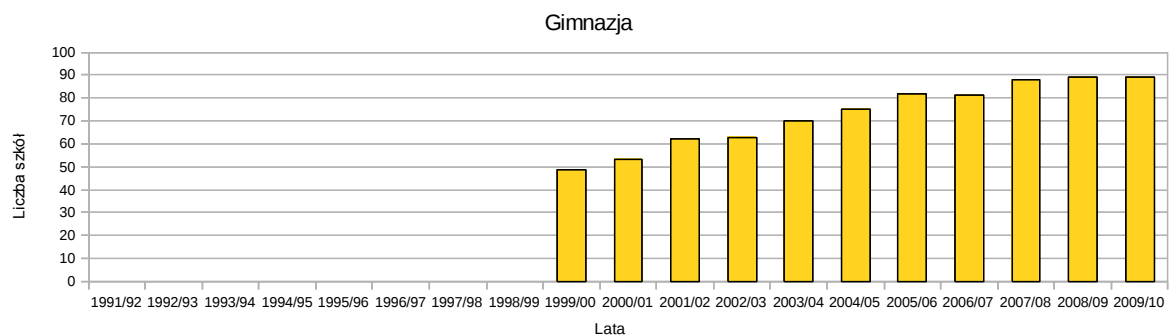
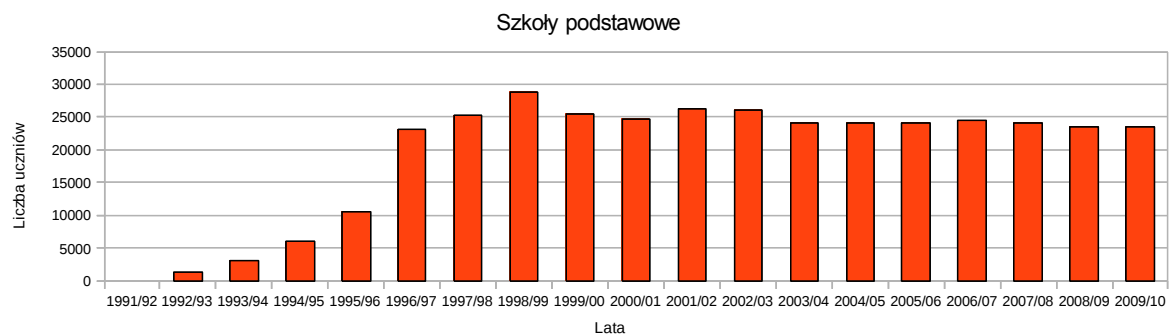
rozwoju oświaty mniejszości niemieckiej w Polsce. Analogiczny dokument został opracowany wcześniej dla mniejszości litewskiej.

Strategia została opracowana wspólnie przez Ministerstwo Edukacji Narodowej oraz Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji (będące resortem koordynującym politykę państwa wobec mniejszości narodowych i etnicznych), przy współudziale kuratorów oświaty, jednostek samorządu terytorialnego, a także organizacji mniejszości niemieckiej – stanowi zatem wspólny dokument administracji rządowej i samorządowej oraz mniejszości niemieckiej w Rzeczypospolitej Polskiej.

Strategia zawiera zalecenia będące propozycjami działań i rozwiązań głównych problemów oświatowych. W celu monitorowania ich realizacji przewidywane są posiedzenia zespołu ds. edukacji, działającego w ramach Komisji Wspólnej Rządu i Mniejszości Narodowych i Etnicznych, w których będą również uczestniczyć przedstawiciele mniejszości niemieckiej w Polsce. Podczas posiedzeń zespołu ds. edukacji przy Komisji Wspólnej będą analizowane kolejne etapy realizacji *Strategii*, będą również rozpatrywane sprawy, które mogą się pojawić w przyszłości.

Poniżej przedstawiono w formie wykresów dynamikę rozwoju nauczania języka niemieckiego jako języka mniejszości narodowej w szkołach podstawowych i gimnazjalnych w latach 1990-2010 oraz udział uczniów w zajęciach z tego języka.

Współpraca polsko-niemiecka

Robert Bosch Stiftung

Projekt „Staże doskonalące dla nauczycieli języka niemieckiego w RFN”

Fundacja Roberta Boscha powstała w 1969 r. jest instytucją, z którą polskie placówki doskonalenia nauczycieli najdłużej utrzymywały kontakty.

Współpraca ta trwała nieprzerwanie 24 lata (od roku 1979 do roku 2002). Mało kto dziś pamięta, że to właśnie 50 nauczycieli języka niemieckiego, jako jedynych z całej Polski, pojechało w stanie wojennym na służbowych paszportach na kursy doskonalące do RFN. Współpraca ze stroną polską została zapoczątkowana przez Instytut Kształcenia Nauczycieli (IKN) na zlecenie ówczesnego Ministerstwa Oświaty i Wychowania a następnie kontynuowana przez Centrum Doskonalenia Nauczycieli (CDN) oraz Centralny Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli (CODN).

Instytucje te, razem z Fundacją Roberta Boscha, specjalizującą się do dnia dzisiejszego w sześciu dziedzinach: nauka, zdrowie, porozumienie między narodami, oświata, społeczeństwo i kultura, współpracowały prawie ćwierć wieku w projekcie doskonalenia polskich nauczycieli języka niemieckiego.

Projekt ten realizowany był w trzech fazach. Pierwsza faza przypada na rok 1979, druga obejmowała lata 1980 – 1998, a trzecia lata 1999 – 2002.

Pierwsza faza tzw. faza wstępna trwała jedynie przez rok i miała na celu prezentację (przez stronę niemiecką) ogólnej idei proponowanego projektu. W tym celu w obu ośrodkach, w których miały mieć miejsce kursy doskonalące, a więc do Hamminkeln (Akademia Klausenhof) oraz Tübingen (Uniwersytet) strona niemiecka zorganizowała wizyty studyjne dla 30 polskich przedstawicieli i to zarówno decydentów oświatowych z ramienia Ministerstwa i Kuratoriów Oświaty i Wychowania jak też metodyków i nauczycieli języka niemieckiego z całego kraju. Strona niemiecka wyjaśniła, dlaczego proponuje właśnie te ośrodki (jeden przeznaczony był dla osób, które wolą doskonalić się z dala od wielkomiejskiego gwaru, blisko natury, na wsi niemieckiej a drugi dla osób preferujących realizację doskonalenia w dużym mieście). Zaprezentowała również 3 główne cele, jakie miały być realizowane podczas trwania tych 4 tygodniowych form doskonalenia:

- podniesienie umiejętności językowych nauczycieli uczących w Polsce języka niemieckiego;
- zapoznanie polskich nauczycieli języka niemieckiego z najnowszymi osiągnięciami dydaktyki niemieckiej;
- prezentacja treści realioznawczo-literaturoznawczych RFN.

Treści realizowane w obu tych ośrodkach były podobne, a jedyna różnica polegała na dwukrotnie większej ilości wycieczek (m. in. do Schwarzwald, wzdłuż Renu itp.) proponowanych nauczycielom realizującym tę formę doskonalenia w Hamminkeln, gdzie ze względu na miejsce kursu kontakt z realiami niemieckimi był w pewnym stopniu ograniczony. Dodatkowym atutem był fakt, że strona niemiecka finansowała całość przedsięwzięcia, uwzględniając również fundusze dla nauczycieli na zakup książek, podręczników lub innych pomocy dydaktycznych adekwatnie do ich indywidualnych potrzeb. W ramach uzgodnień ustalono także, że corocznie 25 nauczycieli języka niemieckiego otrzyma stypendia do Hamminkeln oraz dalszych 25 do Tübingen.

W latach 80., kiedy w Polsce liczba nauczycieli języka niemieckiego wynosiła ok. 2 tys. (i z roku na rok systematycznie wzrastała) strona niemiecka oferowała corocznie około 150 stypendiów. Zainteresowanie stypendiami w RFN było bardzo duże i w związku z tym ustalono następujące kryteria naboru uczestników:

- praca w charakterze nauczyciela języka niemieckiego na pełnym etacie przez minimum 5 lat;
- aktywne uczestniczenie przez nauczyciela w krajowych formach doskonalenia potwierdzone opinią dyrektora szkoły oraz metodyka;
- ukończenie jednej z form doskonalenia w IWD (Instytucie Doskonalenia Zagranicznych Nauczycieli Języka Niemieckiego) w Brandenburgii w NRD (kurs 5-tygodniowy lub 5-miesięczny). Ten warunek należało spełniać jedynie do chwili Zjednoczenia Niemiec.

W takiej formie (oczywiście uwzględniając corocznie uwagi nauczycieli w arkuszach ewaluacyjnych) współpraca pomiędzy fundacją Roberta Boscha a polskimi centralnymi instytucjami doskonalącymi (IKN, CDN, CODN) trwała nieprzerwanie 20 lat, czyli do roku 1998.

Trzecia faza współpracy rozpoczęła się w 1999 roku. Liczba uczestników kursów została ograniczona wówczas do 20, kursy te przestały być organizowane tylko i wyłącznie dla polskich nauczycieli, czas ich trwania został skrócony do 2 tygodni oraz doszły 3 nowe ośrodki, które nauczyciele mieli do wyboru (w Lipsku, Dreźnie i Weimarze).

W związku ze zmianami geopolitycznymi na świecie, z przemianami które miały miejsce w Polsce oraz ustaleniem nowych priorytetów w działalności Fundacji Boscha, projekt w wyżej opisanej formie zakończył się w roku 2002 .

W czasie 24 lat jego trwania wzięło w nim udział 1110 nauczycieli.

Centralny Wydział Szkolnictwa za Granicą Federalnego Urzędu Administracji Niemiec z siedzibą w Kolonii opiekuje się, w ścisłej kooperacji z Ministerstwem Spraw Zagranicznych i szesnastoma Krajami Związkowymi Republiki Federalnej Niemiec, instytucjami szkolnymi na całym świecie. Są to nie tylko niemieckie szkoły za granicą, lecz również 850 szkół uprawnionych do przeprowadzania egzaminów państwowych z języka niemieckiego, oferujących dyplom z języka niemieckiego (Deutsches Sprachdiplom – DSD) Stałej Konferencji Ministrów Kultury, Nauki i Oświaty Krajów Związkowych Niemiec (KMK). Osiemdziesiąt z 850 szkół tego typu, a więc prawie 10%, stanowią polskie licea i gimnazja. Tym samym Polska jest jednym z ważniejszych krajów prowadzących państwowe egzaminy językowe DSD.

W 2009 roku ówczesny Minister Spraw Zagranicznych Niemiec powołał do życia inicjatywę szkół partnerskich. Wszystkie polskie szkoły DSD noszą równocześnie nazwę „Szkoła Partnerska Republiki Federalnej Niemiec” i włączone są w sieć 1500 szkół PASCH (Szkoły: Partnerzy Przyszłości), do których należą w Polsce również Polsko-Niemiecka Szkoła Spotkań i Dialogu im. Willy'ego Brandta w Warszawie oraz szkoły będące pod opieką Instytutu Goethego.

Działalność Centralnego Wydziału Szkolnictwa za Granicą (Zentralstelle für das Auslandsschulwesen – ZfA) wspierająca nauczanie języka niemieckiego ma w Polsce wieloletnią historię. Od 20 lat realizowany jest program, w ramach którego oddelegowywani są niemieccy nauczyciele stanowiący ogromną pomoc dla polskich instytucji oświatowych. Od 1991 roku Republika Federalna Niemiec w porozumieniu z Ministerstwem Edukacji Narodowej wysyła do Polski również nauczycieli niemieckich w charakterze koordynatorów-doradców. Przez organizację szkoleń i seminariów dla germanistów przyczyniają się do podnoszenia jakości i atrakcyjności lekcji języka niemieckiego. Ponadto do ich zadań należy także wspieranie niemieckich nauczycieli zatrudnionych w Polsce oraz koordynowanie przygotowań do egzaminu DSD, do którego polscy uczniowie mogą przystępować od 1997 roku. W ciągu minionych dwudziestu lat stanowisko koordynatora-doradcy obejmowały: Krystyna Götz (1991 – 1999), Dorothea Burdzik (1999 – 2003), Heike Toledo (2003 – 2007) i Eva Alexandra Busse (od 2007). Od samego początku koordynatorzy-doradcy Centralnego Wydziału Szkolnictwa za Granicą mieli do swojej dyspozycji biuro w budynku CODN/ORE jako centralne miejsce kontaktowe.

Głównym ich zadaniem było wspieranie i kształcenie polskich nauczycieli języka niemieckiego w szkołach i kolegiach języka niemieckiego. Przy czym Centralny Wydział Szkolnictwa za Granicą nieustannie wspierał CODN/ORE przez organizowanie wspólnych przedsięwzięć, współtworzenie materiałów do nauczania dwujęzycznego czy udostępnianie ośrodka szkoleniowego w Sulejówku. W szczytowych okresach, w Polsce, było

zatrudnionych do 140 niemieckich nauczycieli, których liczba zmniejszała się sukcesywnie. Aktualnie w ramach programu rządowego Niemiec, w Polsce pracuje 35 nauczycieli, którzy odpowiedzialni są w pierwszym rzędzie za przeprowadzanie państwowych egzaminów językowych DSD.

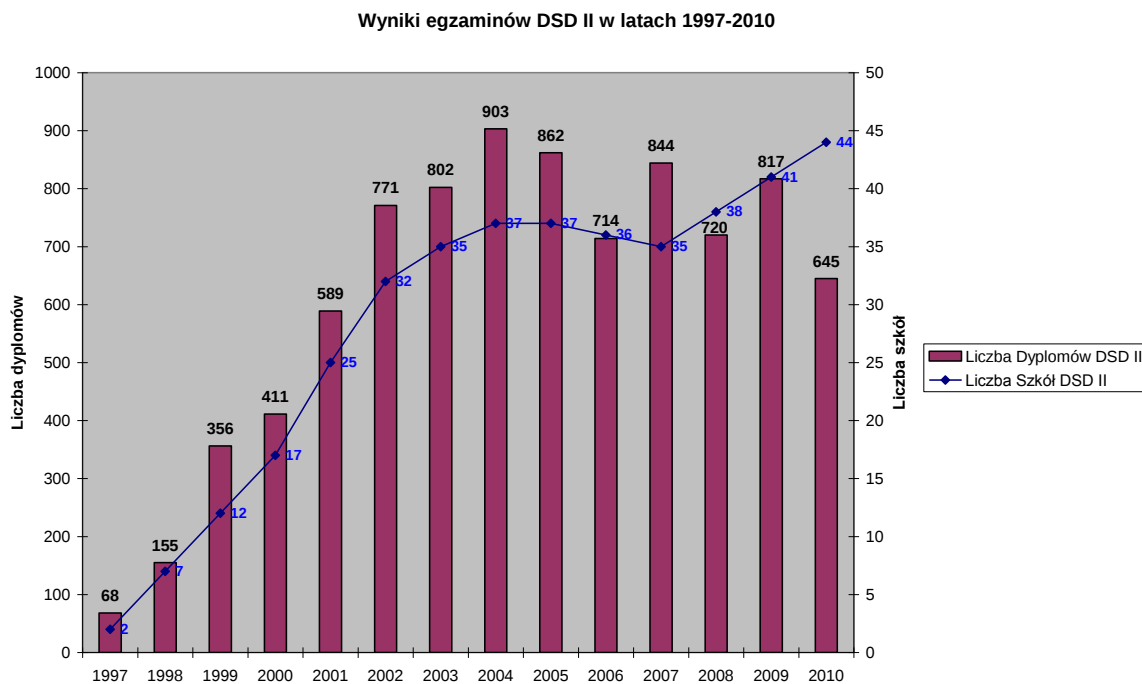
Dyplom z Języka Niemieckiego DSD jako certyfikat wysokiej jakości

Dyplom z Języka Niemieckiego DSD jest szkolnym egzaminem państwowym z języka niemieckiego, który w Polsce może być zdawany na dwóch poziomach: DSD II – w liceach – potwierdza wiedzę i umiejętności językowe na poziomie B2/C1 Europejskiego Systemu Opisu Kształcenia Językowego (ESOKJ) i uznawany przez państwo niemieckie służy jako dowód znajomości języka umożliwiający podjęcie studiów w Niemczech; DSD I – przeprowadzany w gimnazjach w Polsce od 2008 roku – odpowiada poziomowi A2/B1. Zarówno przygotowanie do obu egzaminów, jak i ich przeprowadzenie realizowane jest w ramach zajęć dydaktycznych w szkołach przez polskich germanistów przy wsparciu oddelegowanych do tego celu niemieckich kolegów.

Licencja na przeprowadzanie egzaminów DSD przyznawana jest po kilkuletnich przygotowaniach tylko tym szkołom, które spełniają określone warunki ilościowe i jakościowe i mogą przedłożyć odpowiedni projekt dydaktyczny i metodyczny. Szkoły DSD otrzymują ze strony niemieckiej wsparcie, które umożliwia im przeprowadzenie z sukcesem egzaminu językowego. Ze względu na stale zmniejszającą się liczbę nauczycieli niemieckich wsparcie to polega przede wszystkim na doskonaleniu zawodowym polskich germanistów, przygotowywaniu i dostarczaniu materiałów dydaktycznych, ofercie stypendialnej dla uczniów i nauczycieli, organizowaniu konferencji dyrektorów szkół DSD. Ponadto w ramach programu stypendialnego „Kulturweit” w szkołach DSD odbywa praktykę wielu młodych Niemców, najczęściej studentów, którzy również wnoszą cenny wkład w naukę języka niemieckiego.

Sukcesy

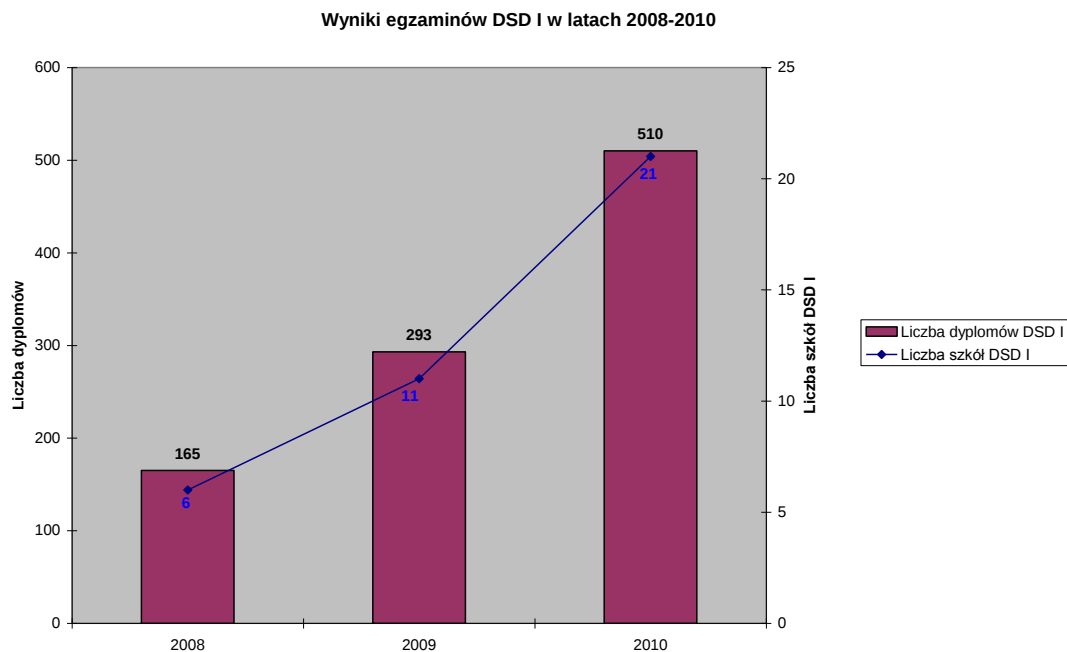
Bilans dwudziestoletniej współpracy między polskimi: Ministerstwem Edukacji Narodowej, Ośrodkiem Rozwoju Edukacji, kuratoriami oświaty, liceami i gimnazjami a niemieckim Centralnym Wydziałem Szkolnictwa za Granicą jest nad wyraz korzystny. W tym czasie dyplom DSD II zdobyło niemal 9000 polskich licealistów (wykres 1),

Wykres 1. Liczba dyplomów DSD II w stosunku do liczby szkół DSD II w latach 1997 – 2010

tym samym Polska należy do grupy krajów przodujących na całym świecie w tym zakresie. Na uwagę zasługuje fakt, że od wielu lat liczba kandydatów przystępujących do egzaminu utrzymuje się na wysokim poziomie i jest proporcjonalna w stosunku do liczby szkół uczestniczących w programie. W ostatnich latach odnotowaliśmy nieznaczny spadek zdawalności egzaminu, co było związane z reformą egzaminu i podniesieniem wymagań stawianych uczniom. Obecnie zwraca się szczególną uwagę na poziom kompetencji językowej w części pisemnej egzaminu.

Równie dobre wyniki uzyskują uczniowie gimnazjów przystępujący do egzaminu DSD I. Liczba tych dyplomów dynamicznie wzrasta od 2008 roku i jest ograniczana jedynie możliwościami opieki ze strony Centralnego Wydziału Szkolnictwa (wykres 2). W roku 2011 do egzaminu przystąpi ponad 700 uczniów.

Wykres 2. Liczba dyplomów DSD I w stosunku do liczby szkół DSD I w latach 2008 – 2010

Dyplom DSD I powinien zachęcić uczniów i uczennice do przystąpienia do egzaminu DSD II. Stąd oferta dydaktyczna zespołów szkół, w skład których wchodzi gimnazja i licea umożliwiające przystąpienie do egzaminów DSD I i DSD II wydaje się szczególnie atrakcyjna ze względu na kontynuację jednolitego programu nauczania języka niemieckiego realizowanego przez dydaktyków ciągle podnoszących swe kompetencje. Ta wyjątkowa forma współpracy między gimnazjami i liceami zwana modelem krakowskim cieszy się wyjątkową skutecznością. Ponad 25% wszystkich dyplomów uzyskiwanych jest właśnie w tego typu szkołach.

Centralny Wydział Szkolnictwa za Granicą niezwykle ceni sobie również współpracę ze szkołami, które wprowadziły nauczanie dwujęzyczne w oddziałach z językiem niemieckim. Rozwój szkół dwujęzycznych, stanowiących ok. 30% szkół DSD otoczony był od samego początku szczególną troską. Jednym z owoców współpracy na tym polu jest podpisane w roku 2009 polsko-niemieckie porozumienie, na mocy którego absolwenci liceów dwujęzycznych po spełnieniu odpowiednich warunków otrzymują zaświadczenie uznawane, podobnie jak dyplom DSD II, przez niemieckie szkoły wyższe jako poświadczenie znajomości języka uprawniające do podjęcia studiów bez konieczności zdawania egzaminu wstępnego z języka niemieckiego. Tym samym strona niemiecka uznała wyjątkowo wysoki poziom polskich egzaminów maturalnych w języku niemieckim w szkołach dwujęzycznych. W 2010 roku, na wniosek polskich dyrektorów szkół wystawiono po raz pierwszy 120 zaświadczeń tego typu.

Centralny Wydział Szkolnictwa za Granicą stara się współpracować ze szkołami we wszystkich województwach. Aktualnie jest to blisko 80 liceów i gimnazjów w 34 miastach na terenie niemal całego kraju. Choć większość szkół DSD znajduje się w dużych miastach

takich jak Warszawa, Poznań, Kraków, Gdańsk, Szczecin, Wrocław czy Łódź, to do programu włączane są także spełniające kryteria szkoły z małych miejscowości, takich jak Rosko czy Dobrzeń Wielki. Na pełne optymizmu spojrzenie w przyszłość pozwalają nam dotychczasowe osiągnięcia: program DSD mocno zakotwiczył się już w polskich szkołach o czym świadczą stabilne wyniki DSD II osiągane w ciągu minionych dwóch dekad i intensywny rozwój sieci gimnazjów z DSD I w ostatnich latach. Nie byłoby to możliwe bez autentycznego zaangażowania obu współpracujących stron – polskiej i niemieckiej.

Projekt „Niemcy po zjednoczeniu”

W dniu 3 października 1990 roku, na mocy porozumienia zawartego 12 września podczas moskiewskiej konferencji dwa plus cztery⁴, zjednoczenie Niemiec stało się faktem. Rok później 17 czerwca 1991 roku podpisany został Traktat między Rzeczpospolitą a Republiką Federalną Niemiec o dobrym sąsiedztwie i przyjaznej współpracy.

W 1992 r. w nawiązaniu do tych dwóch wydarzeń strona niemiecka zaproponowała stronie polskiej realizację projektu skierowanego do nauczycieli języka niemieckiego z różnego typu szkół. Głównym celem projektu było przybliżenie im problemów związanych ze zjednoczeniem Niemiec, tak aby byli w stanie w sposób jak najbardziej obiektywny przedstawiać swoim uczniom i innym zainteresowanym osobom aktualny stan rzeczy.

Projekt był realizowany w formie dziesięciodniowych pobytów studyjnych. Ze względu na poruszaną tematykę wizyty odbywały się zarówno we wschodniej jak i zachodniej części Niemiec. W czasie pobytu nauczyciele mieli przede wszystkim zapoznać się z:

- genezą zjednoczenia Niemiec (jak do niego doszło i dlaczego w ten a nie inny sposób);
- głównymi kierunkami polityki zagranicznej Niemiec na najbliższe lata ze szczególnym uwzględnieniem polityki wobec sąsiadów i roli Niemiec w zjednoczonej Europie;
- głównymi kierunkami polityki wewnętrznej Niemiec i związanymi z tym problemami (poprzez liczne spotkania nie tylko z przedstawicielami władzy ale także z mieszkańcami poszczególnych landów);
- systemem szkolnictwa poprzez wizyty w szkołach, rozmowy z dyrektorami, nauczycielami oraz uczniami i ich rodzicami.

Ze strony niemieckiej za realizację tego projektu miały odpowiadać: Landeszentrale für politische Bildung Nordrhein–Westfalen (Regionalna Centrala Kształcenia Politycznego Nadrenii–Westfalii) oraz Brandenburgische Landeszentrale für politische Bildung (Brandenburska Regionalna Centrala Kształcenia Politycznego). Ze strony polskiej za realizację tego projektu odpowiadał Centralny Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli (zgodnie z wolą ówczesnego Ministerstwa Oświaty i Wychowania). Strona niemiecka zobowiązała się pokrywać wszelkie koszty związane z pobytem polskich nauczycieli w Niemczech. Natomiast polski nauczyciel lub jego szkoła ponosiły jedynie koszty związane z podróżą oraz ubezpieczeniem.

W roku 1992 odbyła się jedna wizyta studyjna. W latach 1993 – 1995 zorganizowano po trzy spotkania rocznie, a w latach 1996 – 2003 liczba pobytów studyjnych zmalała do dwóch rocznie. Zgodnie z założeniami projektu spotkania odbywały się zarówno w NRD jak i RFN.

⁴ nazwa konferencji nawiązuje do uczestników spotkania, w którym brali udział przedstawiciele dwóch państw niemieckich: NRD i RFN oraz czterech państw koalicji antyhitlerowskiej: Stanów Zjednoczonych, Wielkiej Brytanii, Francji i Związku Radzieckiego.

W przypadku wschodniej części Niemiec miejscem realizacji tej formy doskonalenia był za każdym razem Brandenburg, natomiast w części zachodniej za każdym razem była to inna miejscowość np. Bonn, Unna, Köln.

W każdej wizycie studyjnej brało udział 40 nauczycieli języka niemieckiego z różnego typu szkół z całej Polski. O stypendia na wyjazd mogli się ubiegać nauczyciele ze szkół od podstawowych do średnich włącznie, którzy:

- pracowali co najmniej od dwóch lat na całym etacie;
- ukończyli NKJO lub filologię germańską;
- w ostatnich trzech latach nie otrzymali stypendium od żadnego z państw niemieckiego obszaru językowego;
- nie uczestniczyli dotychczas w tego typu seminariach.

W powyżej opisanej formie projekt był realizowany bez najmniejszych zmian do roku 2003 włącznie.

Rok 2003 był znamienny dla tego przedsięwzięcia. Miała wówczas miejsce 25. wizyta studyjna w RFN, w której brał udział tysięczny nauczyciel języka niemieckiego z Polski.

Grupa ta została przyjęta w dniu 10.03.2003 roku w Pałacu Bellevue w Berlinie przez ówczesnego, niestety nieżyjącego już dziś, prezydenta Niemiec dr Johannes Raua (1999 – 2004). Wizyta mająca charakter wspólnej rozmowy przebiegała w nadzwyczaj miłej atmosferze i wielokrotnie przekroczyła zaplanowane ramy czasowe. Każdemu, kto w niej uczestniczył, na długo utkwiała w pamięci.

W roku 2004 z projektu ze względów finansowych wycofała się Branderburgische Landeszentrale für politische Bildung, ale jej rolę przejął Goethe-Institut w Berlinie. W roku 2006 z tych samych względów projekt opuściła Landeszentrale für politische Bildung Nordrhein-Westfalen. W związku z tym projekt został zmodyfikowany i ze względu na swoje nowe zadania zmienił nazwę na „Poznajemy swojego sąsiada”. W nowej formule był on skierowany przede wszystkim do dwóch grup nauczycieli języka niemieckiego z różnego typu szkół z całej Polski. Pierwszą grupę stanowili nauczyciele, którzy nigdy nie byli w Berlinie, a drugą nauczyciele, którzy znali już miasto, ale jeszcze sprzed zjednoczenia Niemiec. Udział w tym projekcie dla pierwszych miał być prezentacją Berlina (jego bogactwa kulturowego, znaczenia politycznego oraz obowiązującego systemu szkolnego), a dla drugich – przede wszystkim prezentacją zmian jakie dokonały się w stolicy Niemiec w ciągu ostatnich 15 lat.

Projekt w tej formie przetrwał do roku 2009, w którym to ostatnia 40-osobowa grupa zainteresowanych nauczycieli odwiedziła Berlin.

Łącznie w omawianym projekcie w latach 1992-2009 uczestniczyło 1364 nauczycieli.

Program „Partnerzy – Polacy i Niemcy w nowej Europie”

Program *Partnerzy – Polacy i Niemcy w nowej Europie* realizowany był od 1997 roku przez Centralny Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli we współpracy z partnerami niemieckimi: Zentralstelle für Auslandsschulwesen, Goethe-Institut, Fundacją Friedricha Eberta oraz niemieckim Instytutem Historycznym w Warszawie. Program współfinansowany był przez Fundację Współpracy Polsko-Niemieckiej.

Celem programu było budowanie zrozumienia, pojednania i współpracy młodych Polaków i Niemców oraz ich nauczycieli. Wtedy, gdy powstał, ważny był również w kontekście przyszłego członkostwa Polski w NATO i Unii Europejskiej. Realizacja projektu stwarzała szansę pozytywnego wykorzystania zmian zachodzących w Polsce i Niemczech do kształtowania w obu społeczeństwach rzetelnego, niestereotypowego obrazu sąsiada. Idea zakładała dotarcie do Niemców i Polaków nieznających bezpośrednio swego sąsiada i poruszających się w kręgu stereotypów oraz uprzedzeń dotyczących Polski i Polaków oraz Niemców i Niemiec.

Program adresowany był do polskich i niemieckich nauczycieli różnych przedmiotów (historii, wiedzy o społeczeństwie, geografii oraz języka niemieckiego i polskiego), a za ich pośrednictwem do uczniów obu państw.

W ramach programu zostały zrealizowane następujące zadania:

- w latach 1997 – 1998 – odbyło się pięć edycji warsztatów dla nauczycieli z całej Polski.
- 1998 – powstał podręcznik dla nauczycieli „Partnerzy – Polacy i Niemcy w nowej Europie” (J. Kowalski, W.E. Kozłowska, M. Sielatycki), który rok później na VI Targach Książki Szkolnej Edukacja '99 otrzymał pierwszą nagrodę w kategorii książek o tematyce europejskiej. W tym samym roku zorganizowana została ogólnopolska konferencja „Edukacyjne wyzwania dla stosunków polsko-niemieckich”.
- 1999 – odbyły się trzy seminaria zrealizowane we współpracy z Koordynatorem Programu Rządowego Niemiec ds. Delegowania Nauczycieli Niemieckich do Polski (ZfA).
- 2000 – program *Partnerzy* był elementem zajęć podczas międzynarodowej konferencji „Polska – jej sąsiedzi i jej mniejszości”, zorganizowanej przez Uniwersytet Warszawski, a także podczas IV Ogólnopolskiego Zjazdu Nauczycieli Języka Niemieckiego (jako przykład praktycznej realizacji integracji międzyprzedmiotowej oraz tworzenia szkolnych programów dydaktycznych i wychowawczych).

- 2001 – odbyły się warsztaty, podczas których nauczyciele niemieccy, oddelegowani do Polski przez niemieckie Ministerstwo Spraw Zagranicznych BVA/ZfA, pracujący w polskich liceach dwujęzycznych, wspólnie z nauczycielami polskimi opracowali scenariusze dotyczące problematyki stosunków polsko-niemieckich.
- 2002 – zorganizowano kurs kwalifikacyjny przygotowujący do pracy edukatorskiej *Edukacja europejska ze szczególnym uwzględnieniem stosunków polsko-niemieckich* (392 godziny). Ponadto odbył się kurs doskonalący *Nauczanie o stosunkach polsko-niemieckich*, adresowany do nauczycieli uczących w szkołach gimnazjalnych i ponadgimnazjalnych, które realizują tematykę polsko-niemiecką w szkole i środowisku lokalnym oraz prowadzą wymianę młodzieży (100 godzin). Wydany został także polsko-niemiecki podręcznik w języku niemieckim „Partner – Polen und Deutsche im neuen Europa” (pod redakcją D. Burdzik i M. Multańskiej), który wykorzystywany jest jako pomoc dydaktyczna w szkołach niemieckich i polskich.
- 2003-2005 – jako część programu *Partnerzy*, realizowano kurs *Być obywatelem w zjednoczonej Europie – multiplikatorzy wiedzy o społeczeństwie* (140 godzin). Projekt realizowany był we współpracy z Goethe-Institut, dzięki czemu uczestnicy mieli możliwość zapoznania się z dydaktyką niemiecką w takich obszarach jak: edukacja europejska, obywatelska, interkulturowa i medialna. Adresatami przedsięwzięcia byli nauczyciele wiedzy o społeczeństwie pracujący w szkołach ponadgimnazjalnych. Komponentami programu były też kurs językowy oraz wizyta studyjna w Niemczech.
- 2005 – w ramach obchodów Roku Niemieckiego w Polsce odbyło się robocze seminarium *Polska i Niemcy – wspólna przyszłość w Europie*, którego celem była wymiana informacji i doświadczeń pomiędzy instytucjami i organizacjami oświatowymi i pozarządowymi zajmującymi się edukacją na temat stosunków polsko-niemieckich w kontekście członkostwa w Unii Europejskiej. Przygotowana została kolejna publikacja dla nauczycieli *Nauczanie o stosunkach polsko-niemieckich. Poradnik*.

Niemal wszystkie seminaria doskonalące w zakresie nauczania języka niemieckiego (zarówno krajowe, jak i zagraniczne) organizowane są we współpracy z partnerami zagranicznymi z państw niemieckiego obszaru językowego, a przede wszystkim z Instytutem Goethego w Krakowie i Warszawie.

W związku z ogromnymi zmianami w systemie polskiej oświaty w latach 90-tych, a co za tym idzie także w doskonaleniu nauczycieli (również języków obcych) zaistniała konieczność wzmocnienia systemu doskonalenia nauczycieli języka niemieckiego. Nie można było bowiem dopuścić do tolerowania paradoksalnej sytuacji, kiedy z jednej strony znaczna część nauczycieli języka niemieckiego była pozbawiona doskonalenia, z drugiej strony działała liczna grupa znakomicie wyszkolonych edukatorów gotowych wykonywać zadania doskonalące. CODN rozpoczął realizację programu DELFORT przy współpracy z Goethe-Institut w 2001 roku.

Główne cele programu DELFORT to:

- wspieranie rozwoju ogólnopolskiego systemu doskonalenia nauczycieli języka niemieckiego;
- efektywne podniesienie jakości nauczania języka niemieckiego w szkole każdego typu;
- utworzenie sieci profesjonalnej współpracy liderów i edukatorów języka niemieckiego w regionalnych grupach projektowych, która będzie funkcjonować po zakończeniu projektu;
- wzrost kompetencji merytorycznych edukatorów, doradców metodycznych i nauczycieli-konsultantów języka niemieckiego.

Program DELFORT jest finansowany przez Ośrodek Rozwoju Edukacji (dawniej Centralny Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli) ze środków Ministerstwa Edukacji Narodowej oraz Goethe-Institut z budżetu Ministerstwa Spraw Zagranicznych Republiki Federalnej Niemiec.

Program składa się z dwóch części:

Część pierwsza to tzw. DELFORT centralny, obejmujący, jak już sama nazwa wskazuje, wszystkie seminaria doskonalące dla nauczycieli edukatorów, multiplikatorów i innych nauczycieli języka niemieckiego. Głównym zadaniem tych seminariów jest zwiększenie kompetencji merytorycznych osób prowadzących seminaria doskonalące.

Część druga to tzw. DELFORT regionalny (DELFORT-REGIO), obejmujący swoim zasięgiem całą Polskę podzieloną na sześć regionów. W każdym z nich działa koordynator

regionalny programu DELFORT rekomendowany przez Ministerstwo Edukacji Narodowej ulokowany zwykle w Nauczycielskim Kolegium Języka Niemieckiego lub Wojewódzkim Ośrodku Metodycznym.

Koordynatorzy regionalni planują i organizują formy doskonalenia w zależności od zdiagnozowanych potrzeb w tym zakresie, zgodnie z planem rocznym projektu. Czuwają nad zapewnieniem odpowiedniej jakości szkolenia według opracowanych standardów (jednakowe procedury organizacji, realizacji, monitorowania, ewaluacji i certyfikacji szkoleń).

Doskonalenie trwa z reguły od jednego do trzech dni. Mogą w nich brać udział wszyscy nauczyciele języka niemieckiego (począwszy od nauczycieli wczesnoszkolnego nauczania w przedszkolach i szkołach podstawowych przez nauczycieli pracujących w gimnazjach aż po wszystkie typy szkół ponadgimnazjalnych).

Program DELFORT, zarówno centralny jak i regionalny składa się z wielu komponentów. Do głównych należą:

- reforma oświatowa a język niemiecki,
- nowe metody uczenia się i nauczania języka niemieckiego,
- wykorzystanie nowych mediów w nauczaniu języka niemieckiego,
- wczesnoszkolne nauczanie języka niemieckiego,
- specyfika nauczania języka niemieckiego w szkołach zawodowych,
- nauczanie dwujęzyczne,
- doskonalenie nauczycieli języka niemieckiego w NKJO,
- wymiar europejski w nauczaniu języka niemieckiego,
- wdrażanie Europejskiego Systemu Opisu Kształcenia Językowego i Europejskiego Portfolio Językowego,
- staże zagraniczne.

W latach 2001 – 2010 w ramach programu DELFORT przeszkolono prawie 25 tys. nauczycieli języka niemieckiego (czyli statystycznie każdy nauczyciel języka niemieckiego wziął w nim udział).

W 2002 roku program otrzymał nagrodę Komisji Europejskiej *European Label* za nowatorskie rozwiązania w zakresie nauczania języka niemieckiego.

W roku szkolnym 2009/2010 setny polski nauczyciel języka niemieckiego miał możliwość skorzystania z tak zwanego stypendium hospitacyjnego przyznawanego corocznie od 2001 roku 10 nauczycielom przez Bayerisches Staatsministerium für Unterricht und Kultus (Bawarskie Ministerstwo Nauki i Kultury).

Stypendia te są jedyne w swoim rodzaju. W odróżnieniu od standardowych form doskonalenia zawodowego nauczycieli proponowanych przez większość instytucji szkoleniowych, stypendia hospitacyjne Bawarskiego Ministerstwa Nauki i Kultury dają nauczycielowi możliwość samodzielnego zaprojektowania pobytu szkoleniowego. Przyszły stypendysta przygotowuje w najdrobniejszych szczegółach program swojego pobytu w Niemczech (od propozycji terminu i miejsca, w którym chciałby go realizować, poprzez ustalenie zadań do wykonania aż po sposoby ich realizacji). W tym celu w ankiecie aplikacyjnej odpowiada na kilka podstawowych pytań dotyczących:

- terminu i preferowanego miejsca szkolenia,
- typu szkoły, w której chciałby realizować zamierzone zadania,
- przedmiotów, których lekcje chciałby hospitować,
- innych aspektów życia szkoły, które chciałby poznać (pracę pozalekcyjną, współpracę z rodzicami itp.)

Po zapoznaniu się z propozycją programu pobytu przedstawioną przez nauczyciela, strona niemiecka dokonuje (każdorazowo indywidualnie) wyboru bawarskiej szkoły adekwatnie do oczekiwań polskiego nauczyciela. Informacja o szkole, w której realizowane będzie stypendium hospitacyjne jest przekazywana nauczycielowi przynajmniej pół roku przed rozpoczęciem pobytu w Niemczech. Wszelkie koszty związane z pobytem polskiego nauczyciela w Bawarii pokrywa strona niemiecka, a stypendysta lub szkoła, która go deleguje jest obciążona jedynie kosztami podróży oraz ubezpieczenia.

Dziesięć lat współpracy z Bawarskim Ministerstwem Nauki i Kultury pokazuje, że stypendia hospitacyjne są znakomitą formą doskonalenia zawodowego, dzięki której polski nauczyciel języka niemieckiego ma możliwość poznania w sposób praktyczny bawarskiego systemu oświaty, może go porównać z polskim systemem i wyciągnąć wnioski zarówno dla siebie jak i swojej pracy zawodowej.

Dodatkowym atutem stypendiów hospitacyjnych jest możliwość rozwijania przez polskiego nauczyciela kompetencji językowej oraz nawiązania kontaktów celem prowadzenia wymiany międzyszkolnej. Ważną korzyścią jest również promocja polskiej szkoły i polskich rozwiązań za granicą.

Wymierne korzyści z tego typu współpracy ma również strona niemiecka, która może m.in. zaprezentować swój region, rozpropagować poza granicami własnego kraju wiele sprawdzonych rozwiązań (np. uczniowską mediację, współpracę z rodzicami). Poprzez

wymianę doświadczeń ma możliwość zapoznania się z nowatorskimi działaniami edukacyjnymi w Polsce (np. centralne egzaminy, wczesnoszkolne nauczanie języka niemieckiego), które w Bawarii są w trakcie wprowadzania albo mają być wprowadzane w przyszłości.

Za sukcesem tej formy doskonalenia, oprócz samego nauczyciela i strony niemieckiej, stoi również zaangażowanie polskiego koordynatora całego przedsięwzięcia – Ośrodka Rozwoju Edukacji (ORE/CODN) – który dokonuje wyboru przyszłych stypendystów. Trafny wybór przekłada się na wysoką ocenę polskich uczestników wystawianą przez stronę bawarską, która docenia aktywny udział nauczycieli w przygotowywaniu, współprowadzeniu, a nawet samodzielnym prowadzeniu lekcji w szkołach niemieckich (najczęściej języka angielskiego, historii lub geografii).

Projekt „Seminaria europejskie”

Współpraca ORE (CODN) z Europäische Akademie Nordrhein-Westfalen (Europejską Akademią Nadrenii-Westfalii) trwa od chwili powołania jej do życia, czyli od roku 2002. Europäische Akademie jest to instytucja zajmująca się kształceniem politycznym wszystkich grup społecznych w Niemczech. Jej działalność koncentruje się wokół 5 podstawowych haseł:

- Europa
- Demokratyczne społeczeństwo
- Współpraca polityczna
- Gospodarka
- Stosunki międzynarodowe

Współpracę ORE (CODN) z tą instytucją można podzielić na dwa etapy. Pierwszy to lata 2002 – 2006, drugi od roku 2007 do chwili obecnej. Zarówno na pierwszym jak i drugim etapie przedstawiciele Polski uczestniczyli jedynie w seminariach, które dotyczyły tematyki europejskiej. Zajęcia na tych seminariach były prowadzone przez ekspertów z omawianej dziedziny, niemieckich polityków różnych opcji, przedstawicieli instytucji niemieckich i europejskich, jak również przedstawicieli organizacji pozarządowych, stowarzyszeń oraz dziennikarzy.

Uczestnikami seminariów w latach 2002 – 2006 byli, ze strony niemieckiej, nauczyciele różnych przedmiotów, a ze strony polskiej nauczyciele języka niemieckiego. Każdego roku zorganizowano po trzy seminaria (jedno w Bonn i w Brukseli, drugie w Bonn i w Strasburgu, a trzecie w Bonn i Luksemburgu). W każdym seminarium uczestniczyło po 5 nauczycieli z Polski. Strona niemiecka pokrywała w całości koszty ich pobytu w Niemczech, a polski nauczyciel lub szkoła, która go delegowała, ponosiła koszty związane z podróżą oraz ubezpieczeniem.

Rolą ORE (CODN) była rekrutacja nauczycieli zainteresowanych tematyką seminariów. Ze względu na niewielką ilość corocznie przyznawanych stypendiów preferowani byli tacy nauczyciele języka niemieckiego, którzy w swoich macierzystych szkołach dodatkowo zajmowali się tematyką europejską lub zamierzali od najbliższego roku szkolnego rozpocząć taką działalność (np. prowadzenie klubów europejskich).

Drugi etap współpracy pomiędzy ORE (CODN) a Europäische Akademie odbywał się już w nowej, znacząco zmodyfikowanej formule. Wprowadzono szereg zmian dotyczących zarówno warunków uczestnictwa w seminariach jak i kwestii organizacyjno-finansowych. Zasadniczą modyfikacją była zmiana profilu grupy uczestników. Ze strony niemieckiej, oprócz nauczycieli różnych przedmiotów (12 osób) w seminariach brali także udział żołnierze (12 osób) oraz przedstawiciele innych zawodów (6 osób). Liczba miejsc dla stypendystów zagranicznych została ograniczona do 4 i była przeznaczona nie tylko dla nauczycieli z Polski

ale także z innych krajów. Kolejną zmianą było organizowanie wszystkich seminariów (ich liczba pozostała taka sama) tylko w Bonn i Brukseli. Ostatnia zmiana dotyczyła wprowadzenia opłaty kursowej dla uczestników zagranicznych w wysokości 105 Euro.

Seminaria europejskie odbywające się w ciągu ostatnich trzech lat poruszały szerokie spektrum tematów. Do najciekawszych z nich należały:

- Islam jako wyzwanie dla Europy
- Europa a USA
- Wpływ zmian klimatycznych na Europę
- Europa po 20 latach nie jest już podzielona ale czy jest zjednoczona?
- Europa i jej obecność (także militarna) w regionach kryzysowych

Do chwili obecnej w seminariach organizowanych przez Europäische Akademie wzięło udział 82 nauczycieli języka niemieckiego z całej Polski.

Forum Eltern Lehrer Schüler (FELS)

Współpracę z FELS zainicjował Centralny Ośrodek Nauczycieli w roku 2004 a do roku 2010 kontynuował ją Ośrodek Rozwoju Edukacji. FELS (nazwa powstała od pierwszych liter **FORUM ELTERN LEHRER SCHÜLER** (forum rodziców, nauczycieli, uczniów) jest to inicjatywa społeczna powołana w Niemczech w roku 1993. Na jej czele stoi od samego początku m. in. Magdalena Baur – Niemka roku 2006.

FELS jest to otwarte forum dyskusyjne dla rodziców, uczniów, nauczycieli z różnych typów szkół i instytucji związanych z oświatą oraz dla wszystkich innych osób zainteresowanych nowoczesnym rozwojem procesu dydaktyczno-wychowawczego. Przynależność do FELS jest całkowicie bezpłatna, a jedyne stawiane wymaganie to podstawowa znajomość jednego języka obcego.

FELS jest to:

- inicjatywa funkcjonująca niezależnie od jakichkolwiek związków i partii,
- otwarte forum dyskusyjne dla Europejczyków, dotyczące rozwoju oświaty,
- platforma rozwijająca i prezentująca modele oraz projekty różnych grup roboczych,
- krytyczny obserwator zmian o charakterze oświatowym,
- grupa wspierająca współlistnienie wszystkich uczestników procesu dydaktyczno-wychowawczego.

FELS przez swoją działalność pragnie zakorzenić i rozwijać następujące wartości:

- autonomię (jeden ze składników oświaty),
- współudział (uczestnictwo wielu różnych elementów w życiu szkoły),
- współpracę między szkołami różnych typów na polu innowacyjnym.

Podczas symbolicznego aktu założycielskiego 1.10.2005 r. w Hösbach został powołany komitet doradczy o charakterze międzynarodowym. Ze strony polskiej do rady kompetencyjnej weszli m.in. Barbara Kujawa oraz dr Stanisław Dłużniewski (z dawnego CODN, obecnie ORE).

FELS organizuje corocznie w różnych częściach Europy liczne najczęściej jednotygodniowe seminaria (część w ramach Comeniusa) na różne ciekawe tematy. Jako przykłady można podać:

- Wspieranie uczniów szczególnie uzdolnionych (Würzburg – RFN)
- Idea pedagogiki reform (Holandia)
- Na czym polega autonomia w Trentino? (Włochy)
- E-learning a nauczanie języka niemieckiego (Polska)

- Modelowe kształcenie zawodowe (Austria)
- Doradztwo metodyczne (Czechy)

Polscy nauczyciele języka niemieckiego mogli w nich uczestniczyć, nie tylko w ramach Comeniusa, bowiem stowarzyszenie FELS przyznawało im dodatkowo około 10 stypendiów na każde zorganizowane seminarium (bez względu na kraj, w którym ono miało miejsce i ilość seminariów organizowanych w danym roku). Środki finansowe stowarzyszenia FELS na te stypendia pochodziły z honorariów, z których rezygnowały dobrowolnie osoby prowadzące zajęcia dydaktyczne.

W latach 2004 – 2009 skorzystało z tego typu dodatkowych stypendiów około 100 nauczycieli języka niemieckiego z różnego typu szkół z całej Polski.

Projekt „Nowe perspektywy dla Europy”

Polska przystąpiła do tego projektu w roku 2006 r. po dziesięciu latach jego istnienia, w piętnastą rocznicę powstania Trójkąta Weimarskiego. Ze strony polskiej na zlecenie MEN projekt był pilotowany przez Centralny Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli (CODN), a od roku 2010 jego realizacją zajmował się Ośrodek Rozwoju Edukacji (ORE). Stronę niemiecką w projekcie reprezentował Zakład Kształcenia Nauczycieli Senatu Berlina. Reprezentantem strony francuskiej były dwie instytucje zajmujące się kształceniem nauczycieli: Uniwersytecki Instytut Kształcenia Nauczycieli (IUFM) z Besançon i jego odpowiednik ze Strasburga. Uczestnikami projektu byli:

- ze strony polskiej: młodzi polscy nauczyciele, dla których była to forma doskonalenia zawodowego,
- ze strony francuskiej: nauczyciele-stażysty (*professeurs-stagiaires*), dla których była to praktyka zawodowa,
- ze strony niemieckiej: kandydaci do zawodu nauczycielskiego, dla których była to forma przygotowania do pełnienia tej funkcji.

W realizacji projektu uczestniczyło w każdym roku maksymalnie po 10 nauczycieli z każdego kraju.

Główne cele projektu to:

- teoretyczno-praktyczne zapoznanie uczestników z systemem oświaty poszczególnych krajów biorących udział w projekcie i wyciągnięcie wniosków z tej różnorodności. zachęcenie ich do dyskusji i wyciągania wniosków dotyczących różnorodności,
- wymiana doświadczeń związanych z działaniami na rzecz rozwijania dwujęzyczności i interkulturowości.

W trakcie pobytu w kraju goszczącym, nauczyciele uczestniczyli w seminariach o charakterze praktyczno-teoretycznym, brali udział w hospitacji lekcji oraz wspólnie prowadzili zajęcia lekcyjne nie tylko z języka niemieckiego, ale także z innych przedmiotów.

Szczególną wartość miały działania podejmowane przez instytucje zaangażowane w projekt. Strona niemiecka umożliwiła nauczycielom uczestnictwo w seminariach, które stanowiły część programu kształcenia nauczycieli. IUFM w Strasburgu umożliwiło nauczycielom zapoznanie się z systemem kształcenia nauczycieli szkół dwujęzycznych – jest to jedna z nielicznych uczelni, która proponuje taki rodzaj kształcenia. IUFM w Besançon dało możliwość poznania systemu nauczania języka niemieckiego w sytuacji ogromnego zapotrzebowania na absolwentów ze znajomością języka niemieckiego. W Warszawie młodzi nauczyciele uczestniczyli w krótkim kursie języka polskiego oraz poznawali polski system nauczania dwujęzycznego od środka.

Wyniki ewaluacji przeprowadzonej wśród nauczycieli biorących udział w trójstronnej wymianie były bardzo pozytywne. Doceniono m.in. ogromne zaangażowanie i duży wysiłek organizacyjny nauczycieli szkół biorących udział w projekcie.

Wsparcia finansowego nauczycielom biorącym udział w projekcie udzieliła między innymi Polsko-Niemiecka Wymiana Młodzieży.

Projekt „Zmieniająca się szkoła”

Ośrodek Rozwoju Edukacji kontynuując zadania CODN bierze aktywny udział w implementacji projektu „Zmieniająca się szkoła” w Polsce. Projekt „Zmieniająca się szkoła” to projekt Comeniusa trwający w latach 2007 – 2010, którego głównym koordynatorem jest Goethe-Institut z siedzibą w Monachium. Partnerami projektu, oprócz ORE, byli: Pädagogische Hochschule Heidelberg(Niemcy), Uniwersytet Hradec Králové (Czechy), Opetusalan Koulutuskeskus (Finlandia), National University of Ireland (Irlandia), Universidade Nova de Lisboa (Portugalia).

Głównym celem projektu Comeniusa „Zmieniająca się szkoła” było stworzenie, przetestowanie oraz próbna implementacja kursu doskonalenia zawodowego dla nauczycieli języka niemieckiego jako obcego w szkołach ponadpodstawowych. Dalsze najważniejsze cele projektu to:

- rozwijanie kooperacyjnych form uczenia się, jak również kompetencji medialnych, poprzez wykorzystanie rozmaitych narzędzi oraz zadań;
- zainicjowanie dialogu na temat kształcenia i doskonalenia zawodowego nauczycieli języka niemieckiego w duchu zrównoważonego rozwoju;
- nadanie nowych impulsów europejskiej dyskusji na temat koncepcji szkoły i projektów szkolnych.

Materiał wyjściowy do przygotowania kursu powstał na podstawie ponad pięćdziesięciu krótkich filmów zrealizowanych w dziesięciu niemieckich szkołach. Filmy poświęcone są trzem nurtom tematycznym: szkoła, prowadzenie zajęć oraz pedagogiczne koncepcje i projekty. Kurs doskonalenia zawodowego został zbudowany z kilku modułów, które można realizować w formacie *blended-learning*. Moduły umożliwiają przeprowadzenie całłościowego kursu doskonalącego na temat „Zmieniającej się szkoły”, skupiającego się na problemach z którymi nauczyciele stykają się w praktyce. Przedstawiane przykłady stanowią idealną podstawę do krytycznej refleksji, dyskusji oraz formułowania opinii odnośnie zagadnień związanych z pracą zawodową uczestników. Całość kursu wraz ze wszystkimi filmami jest dostępna na stronie internetowej www.goethe.de/siw.

Projekt Comeniusa zakończyła konferencja w Monachium we wrześniu 2010 r., na której przedstawiono wszystkie produkty wypracowane w ramach projektu. Na spotkanie zaproszono ekspertów z krajów partnerskich oraz uczniów i nauczycieli szkół, w których powstały filmy.

Od jesieni 2010 ORE prowadzi implementację kursu doskonalenia nauczycieli języka niemieckiego z wykorzystaniem materiałów projektu „Zmieniająca się szkoła” w postaci kursu *blended-learning* w Polsce. Materiał i metody pracy są bardzo wysoko oceniane przez uczestników szkoleń dla nauczycieli języka niemieckiego. W związku z powyższym ORE

przygotowuje wspólnie z Instytutem Goethego w Warszawie polską wersję językową materiałów dla uczestników kursu. Materiały będą wykorzystane na kursach doskonalenia dla nauczycieli innych języków obcych oraz jako materiał przeznaczony dla dyrektorów szkół i nauczycieli pozostałych przedmiotów, promujący kooperacyjne formy uczenia się i przedstawiający nową rolę nauczyciela w erze wiedzy. Dwoje nauczycieli doradców metodycznych języka niemieckiego bierze udział w kursie dla multiplikatorów projektu „Zmieniająca się szkoła” w Europie organizowanym przez Instytut Goethego w Pradze.

Ośrodek Rozwoju Edukacji wykorzystuje materiały kursu jako głos w dyskusji nad kształtem polskiej szkoły w społeczeństwie ery wiedzy. W oparciu o produkty projektu „Zmieniająca się szkoła”, w listopadzie 2011 r. ORE wspólnie z Goethe Institut organizuje dwudniową konferencję promującą innowacyjne rozwiązania w szkole: Autonomiczny uczeń w autonomicznej szkole – implementacja projektu „Zmieniająca się szkoła”. Konferencja skierowana jest do reprezentantów szkół zainteresowanych rozwijaniem kooperacyjnych metod nauczania.

Projekt „Zmieniająca się szkoła” pokazuje jak cenna i znacząca jest wymiana doświadczeń nauczycieli między Polską a Niemcami.

RAPORT

